چەند سەرنجێکی سەرپێیی دەربارەی مێدیاو زمان

عەبدوڵڵا پەشێو
فنلەندا

ئەم بابەتەی هۆزانڤان و نووسەری گەورەی کورد د.عەبدوڵڵا پەشێو بەتایبەتی بۆ ڕۆژنامەکەمان نێردراوە، بۆ ئەوەی دووبارە لەڕۆژنامەیەکی نێوخۆی وڵات دا بڵاو بکرێتەوە. جاری یەکەم لەژمارە ٥ی ساڵی ٢٠٠٠ی گۆڤاری (باسکار) لەدەرەوەی وڵات دا بڵاو کراوەتەوە.

لەمێژە مەسەلەی کەسایەتیی کوردو زمان سەرنجیان ڕاکێشاوم. شۆپاندنێکی وردبینانەی ڕۆژنامەو گۆڤارو ڕادیۆو کەناڵەکانی تەلەفزیۆن گەلێك هزرو ڕامان و پرسیار دەوروژێنن. بەڵام بۆ نووسینێکی تێرو تەسەل، کە هیچ نەبێ وەڵامی هەندێ پرسی خۆسەپێنی تێدا بێ، پیاو پێویستی بەکۆمەڵێك سەرچاوەی جێی باوەڕو چەند ساڵێك خۆ تەرخانکردنە. جگە لەمەش مەسەلەکە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بەسیاسەتەوە هەیە، چونکە ئاشکرایە، کە میدیای دەسگایەکی سەربەخۆییخواز بەچاوی میدیای دەسگایەکی کۆسمۆپۆلیت تەماشای زمان و فەرهەنگی نەتەوەیی ناکا. نووسینی ئەکادیمی یا زانستی تا پێی بکرێ خۆ لەگشتگری (تعمیم) دەپارێزێو زێتر مەیلی بەلای خانەخانە (تەسنیف) کردندایە. چمکی هەر مەسەلەیەك بگری دەیان پرسیار قوت دەبنەوە: کام زمانی ستاندارتی کوردی؟ کام میدیا؟ هی کام قۆناغ؟ لەسایەی کام هەلومەرجی دیرۆکیدا؟ هی پرایڤەت، یا هی حیزب؟ پاشخانی ئیدیۆلۆژیکی حیزبەکە بەگشتیو هی سەرکردەکەی بەتایبەتی چییە؟ لەکام بەشی کوردستان و بەکام دیالێکت بڵاو دەبێتەوە؟ کام گۆڤار یا ڕۆژنامە؟ کام ژمارە؟ کام کەناڵ؟ ئایا مەبەست لەمیدیای کوردی هەر ئەوەیە کە بەزمانی کوردی لەلایەن کوردانەوە بڵاو دەکرێتەوە؟ ئەمانەو دەیان پرسیاری تر هەر پرسیارێکیش چەندان لقو پۆپی لێ دەبێتەوە. بۆیە هەر لەئێستاوە دەڵێم، من لەم وتارەدا وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانەم نەکردۆتە ئامانج، بەڵکوو تەنیا ویستوومە جارێکی تریش فایلی دۆزێکی گرنگ بکەمەوە، کە دۆزی زمانە، سەرنجی ڕۆشنبیران ڕاکێشم بۆ ڕۆڵی گرنگی میدیا، کە لەم ساڵانەی دواییدا پەرەی سەندووە.

ئەمڕۆ ئێمە لەدنیایەکدا دەژین، کە بەکولتووری جیاجیا تەنراوە. هەندێ لەو کولتوورانە شەرمنن و پێش ئەوەی لێمان وەژوور کەون کۆکەیەك دەکەن و لەدەرگە دەدەن بەڵام کولتووری دی هەن، دەرگەی ماڵەکەت لەڕێسمە دەبەن، یا دەیشکێنن و لێت وەژوور دەکەون. بەڵێ، ئێمە چارەمان نییە، دەبێ پەنجەرەیەك بخەینە سەر پشت بۆ ڕووناکیو هەوا گۆڕین. گەرەکە پێشوازیی ئەوانە بکەین کە لەدەرگە دەدەن. پێویستە باوەش بۆ ئەوانە بکەینەوە کە دێن بۆ ئەوەی شتێکمان لێ وەرگرن و شتێکیشمان بۆ بەجێبێڵن. بەڵام دەبێ فێری ئەوەش بین، چۆن دەرگەی ماڵەکەی خۆمان لەڕووی ئەوانە دادەخەین، کە دەیانەوێ لەوێرانە ماڵی خۆماندا لغاومان کەن، ئادگاری خۆمان و وڵاتەکەمان بگۆڕن.

ئەم قۆناغە مێژووییەی ئێمەو داگیرکەرانی وڵاتەکەمانی تێدا دەژین، بەهیچ شێوەیەك پێشکەوتووتر نییە لەقۆناغی دەرەبەگیی سەدەکانی ناوەڕاستی ئەوروپا. ئێمە ئەو پرۆسە دوورو درێژەی گەشە کردنی ئابووریو کۆمەڵایەتیمان نەبینیوە، کە ئەوروپا سەدان ساڵ پێیدا ڕەت بووە. ئێمە، بێ ئەوەی بەشداریمان کردبێ لەخودی پرۆسەکە، تۆکڵی بەروبوومی مێژووی ئەوان دەخۆین و کاکڵەکەشی فڕێ دەدەین. تەلەفۆن و تەلەفزیۆن و کەمپیوتەرو ئینتەرنێت وەردەگرین، بەڵام ئەو هۆشە ڕەت دەکەینەوە کە ئەم شتانەی داهێناوە. ئێمە دەتوانین تۆنێك کتێب لەسەر دیمۆکراسی بنووسین، بەڵام هەرگیز ناتوانین ببین بەدیمۆکراتێکی ئەوروپایی. مەگەر لەئەنجامی پرۆسەیەکی درێژخایەن و ژاناوەری کۆمەڵایەتیدا، ئەگەر نا، تا ئێوارێ دروشمی ئاشتیو برایەتیو دیمۆکراسی بڵێین و بڵێینەوە، پەیوەندیی گەلانی تورك و عەرەب و فارس لەگەڵ ئێمەدا قەت نابێتە پەیوەندیی ئەڵمان و فەرەنسیو ئیتالییەکانی سویسرا لەگەڵ یەکتردا. دەمەوێ بڵێم، لەگەڵ ئەوەی ئەوروپاییەکان سەدان ساڵ لە پێش ئێمەوەن و بەڕواڵەت قۆناخی نەتەوەییان بڕیوە، یا خەریکن دەیبڕن، کەچی دەبینین، لە هەلومەرجی پێشڤەچوونی تەکنۆلۆژیای ڕاگەیاندندا، هەر بابایە پەلەقاژەی ئەوە دەکا سیمای خۆی، زمانی خۆی، کولتووری خۆی، داب و نەریتی خۆی بپارێزێ.

تائێستا لە چەند موناسەبەیەکدا هەوڵم داوە لەگەڵ نووسەرانی ئیستۆنیو وڵاتانی تری بەڵتیکدا بەڕووسی بدوێم، بەڵام چەند تەڵەی تەقیو دەم دەکاتەوە ئەوانیش هەر هێندە! ئەگەرچی دەزانم کە لەناویاندا کەس نییە لەسەردەمی سۆڤیەتدا ژیابێو ڕووسی نەزانێ!

مەسەلەی زمان پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بەسیاسەتەوە هەیە، مێدیای دەسگایەکی سەربەخۆیخواز بەچاوی مێدیای دەسگایەکی کۆسمۆپۆلیت تەماشای زمان و فەرهەنگی نەتەوەیی ناکا

سویدییەکانی فینلاند شەش لەسەدانی دانیشتووان پێکدێنن، لەدوڕگەی ئۆلاندیش، کە ژمارەیان تەنیا بیستو پێنج هەزار کەسە، ئۆتۆنۆمییان هەیە، دەبێ ئەوەش بزانین کە ئۆتۆنۆمیی ئەوان (ئۆتۆنۆمیی ڕاستەقینە)ی ئێمە نییە! ئەوان خاوەنی ئاڵای تایبەتی خۆیانن، پەرلەمانیان هەیە، دەستووری لۆکاڵیان هەیە، تەنانەت پەیوەندیی بازرگانیی خۆیان هەیە لەگەڵ دەرەوە، جگە لەمەش. نەسەربازی بۆ فینلاند دەکەن، نە ڕێگەی هیچ فینلەندییەکیش دەدەن لەدوڕگەی ئەوان عەرد بکڕێ یا خانوو بکا، زمانیشیان نەك هەر لەدوڕگەکەی خۆیاندا، بگرە لەسەرتاسەری وڵاتدا، زمانێکی ڕەسمییە . بەڵام ئیمکان نییە تۆ گوێت لەسویدییەك بێ لەگەڵ هاوزمانێکی تردا، یا خوا نەکا لەگەڵ منداڵی خۆیدا بەزمانی فنلەندی قسە بکا، یا زارۆیانی خۆی لەقوتابخانەیەکی فنلەندیدا بخاتە بەر خوێندن.

ئەگەر ئیستۆنیو سویدی، کە خاوەنی دەوڵەت و سەدان دامو دەسگای فەرهەنگین، لەونکردنی کولتوورو زمانی خۆیان بترسن، ئەی ئێمە چی بکەین، کە لەهەموو لایەکەوە بەر شاڵاوی داگیرکەران کەوتووین؟ داگیرکەرانیشمان ملهوڕو جاهیل و دواکەوتووانی دنیای ئەم سەردەمەن، کە نەك خاك و سامان، بەڵکوو ناوی وڵاتمان دەگۆڕن و زمانمان لێ قەدەغە دەکەن و ئینکاری بوونیشمان دەکەن.

پرۆسەی تواندنەوەی کورد دەمێکە پیادە کراوەو ئێستا لەگەرمە گەرم و هەرەتدایە، لەنیو سەدەی ڕابردوودا ئینتەرناسیۆنالیزمی بێ دەرگەو دیواری کوردان بووە بنەمای هزریو سایکۆلۆژیی ئەم توانەوە هێدیو لەسەرخۆیە. لەساڵانی دواییشدا، لەئەنجامی تێکشکانی عەسکەریو سیاسیی ڕێکخراوە کوردییەکاندا، بانگاشەی برایەتیو دیمۆکراسیی بێ قەیدو شەرت لەلایەك و پان ئسلامیزم لەلایەکی تر، خەریکە دەبنە بنەمایەکی تازەی هەمان توانەوە. ئەگەر هوشیاریی نەتەوەیی نەگاتە هانامان و سوور نەبین لەسەر کەسایەتیو زمان و فەرهەنگی خۆمان. ئەوا بەئاگادارییەوە دەڵێم: ئەوەی (دانەری تۆپی زەمان) نەیدەشکاند، گلۆبالیزم و تەکنۆلۆژیای تازەی زانیاری دەیشکێنن و پرۆسەکە خێراتر دەکەن. قیرەقیڕو ژاوەژاوی سەر جادان و ئاپۆرەی خەڵکێکی نامۆ بەناسنامەو دیرۆك و خاك و زمانی خۆیان هیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕن. نائومێدیو پارچە پارچە بوون و زەلیلیی ئەمڕۆمان هەندێ لەنیشانەکانی ئەو چارەنووسە ڕەشەن. لەجەنگی گەلانی بندەستدا زمان دوا سەنگەری بەرگرییە. گرتنی ئەو سەنگەرە لەلایەن داگیرکەرانەوە لەتێکشکانی نەتەوە بەولاوە هیچ مانایەکی تری نییە.

مەرج نییە توانەوەی گەلانی بندەست هەر بەزۆرەملیو زمان لێ قەدەغە کردن و ڕاگوازتن و تۆقاندن بێ. نەخێر، لەسایەی تەکنەلۆژیای ڕاگەیاندن و نەبوونی هوشیاریی نەتەوەییدا، توانەوە دەرئەنجامێکی ئۆبژێکتیڤ (مەوزووعی)ی پێکەوە ژیانی دوورو درێژی گەلی سەردەست و بندەستە. واتە پەیوەندیی بەوەوە نییە، داگیرکەرانمان دلۆڤانن یا ستەمکار، بەویژدانن یا بێویژدان. ئێمە ڤێتنامی نین، تەنیا تانك و فڕۆکەو سەربازی داگیرکەر ببینین و گەلی سەردەستیش هەزاران کیلۆمەتر لێمانەوە دوور بێ. هیچ شوورەو چەپەرێك ئێمەو داگیرکەرانی وڵاتەکەمان لێك دانابڕێ. ئێمەو ئەوان نەك هەر هاوئایینین و ڕەنگی پێستمان یەکەو دابو نەریتی لێك نزیك و مێژوویەکی تێکهەڵکێشمان هەیە، بەڵکوو، بوڵەند ئەجاوید گوتەنی (وەك گۆشت و ئێسقان تێکەڵین)!.

من سەرم لەگێنێتیك و کیمیا دەرناچێ، بەڵام دەزانم کە زۆرینەی بەهێز هەمیشە زاڵە بەسەر کەمینەی لاوازدا. ئەوەش دەزانم، ڕەنگێکی زۆرو تۆخ لەگەڵ ڕەنگێکی کەم و کاڵدا تێکەڵ بکرێ ئەوەی یەکەم زاڵ دەبێ بەسەر ئەوەی دووەمدا.

توانەوە پرۆسەیەکی بەکاوەخۆو نادیارو درێژخایەنە، بەساڵێك و دوو ساڵ ئەنجامەکانی بەرجەستە نابن و نابینرێن. لەمێژووی دووردا دەیان گەل ئاسەواریان براوەتەوە. لەمێژووی تازەشدا دەیان گەل لەگیانەلادان و هەندێکیشیان (وەك هیندووە سوورەکانی ئەمەریکاو سامییەکانی ئەسکەندیناڤیا) وەك شتێکی دەگمەن و ئیگزۆتیك دەپارێزرێن. یەکێتیی سۆڤیەتی جاران، وەك بۆتەیەکی تواندنەوەی هێورو لەسەرخۆی گەلانی کەمینە، باشترین نموونەیە:

لەسەرەتای هەشتاکاندا کۆماری کازاخستان پازدە ملیۆن و پەنجاو سێ هەزار کەس بوو(١). لەم ژمارەیە تەنیا پێنج ملیۆن و سێسەد هەزاری کازاخی بوون(٢). کەوابێ، لەماوەی شەست ساڵی حوکمی شوورەویدا برا گەورە ڕووسەکان توانییان ببنە نیوەی خەڵکی کازاخستان.

لاتڤییەکان لەساڵی ١٩٤٠دا ژمارەیان نیزیکەی دوو ملیۆن بوو(٣). کەچی لەساڵی ١٩٨١دا (سیو حەوت ساڵ دوای داگیرکردنی) ژمارەی دانیشتووانی ئەم کۆمارە بووە دوو ملیۆن و پێنج سەدو سیو نۆ هەزار کەس. بەڵام لەم ژمارەیە تەنیا یەك ملیۆن و سێ سەدو چل و چوار هەزار کەس لاتڤی بوون!(٤) واتە لەماوەی چل ساڵدا گەلی لاتڤی نەك هەر زێدەی نەکردووە، بەڵکوو لەکورتیشی داوەو لەکۆماری خۆیدا زۆر نەماوە ببێ بەکەمینە! ئەگەر پریسترۆیکای گەربەچیۆڤ نەبایە، سەد (کۆمار)یشیان هەبایە ئاداریان لەسەر پادار نەدەما!

کۆمارەکانی تری شوورەوی حاڵیان لەحاڵی کەزاخستان و لاتڤیا باشتر نەبوو. لەشاری باکۆی پێتەختی ئازەرییەکان ئازەری کەمینە بوون، لەبێلەڕووسیاو ئۆکرانیا، مەگەر لەکۆرەدێیەکاندا، ئەگەرنا تارووسی هەبایە کەس بەزمانی خۆی دەمی نەدەکردەوە. دەیان گەلی بچووك، کە بەناو ئۆتۆنۆمیداریش بوون، بەجارێك توانەوەو هەندێکیشیان وا ئاوزنگیان دەدەن. لە ١٩٣٠دا هەردوو گەلی ڕەسەنی سیبیریایی (هانتی)و (مانسی) ئۆتۆنۆمییان وەرگرت. لەسەرژمێری ساڵی ١٩٦٩دا، واتە دوای نیزیکەی چل ساڵ، بەهەردوو گەلان تەنیا ٣٪ خەڵکی هەرێمە ئۆتۆنۆمیدارەکەی خۆیان بوون(٥).

ئەگەر ئەمە حاڵی گەلانی (وڵاتی کرێکارو جوتیاران) بێ. ئەی دەبێ حاڵی کوردی پارچە پارچەو بندەست چۆن بێ، کە داگیرکەرانی وڵاتەکەی زۆر لەستالین و بێریەو ژدانۆڤیش دواکەوتووترن؟

داگیرکەرانی کوردستان هیچ هۆیەکی تواندنەوە نەماوە دەرهەق بەکورد بەکاری نەهێنن:

قڕکردنی بەکۆمەڵ، کاول کردنی لادێ، داگیرکردنی ڕاستەوخۆی سەربازی، کۆچپێکردن، ئینکار کردنی کورد وەك نەتەوە هتد، بەڵام کاریگەرترین شێوازی تواندنەوە، کە داگیرکەران بێ جیاوازی پشتیان پێی بەستووە، لەناوبردنی زمانی کوردییە. هەندێکیان بێ پەناو پێچ، ئینکاری بوونی دەکەن وەك زمانێکی سەربەخۆ (سووریاو تورکیا)، هەیە پشتگوێی دەخا وەك زمانی خوێندن و زانست و میدیا (ئێران)، هەشە دانی پێدادەنێ وەك زمانێکی سەربەخۆ، بەڵام سندمی دەکاو ڕێگەی گەشەکردنی ناداو ناهێڵێ وەکوو زمانێکی ستاندارتی ڕەسمی بچەسپێ (عیراق)(٦).

زمان بوونەوەرێکی زیندووە. جۆگەیەکە، ئەگەر بەری واڵا نەبێ، جموجووڵ نەکا، نەڕوا، لێی زێدە نەبێ، ئەوا پاش عەیامێك دەبێتە زەلکاو. زمانێك لەقوتابخانە بەکار نەیە، ڕۆژانە لەهۆیەکانی ڕاگەیاندندا هەناسە نەدا، لەدامو دەسگا ڕەسمییەکاندا پێی نەنووسرێ، دەبێ چ دوارۆژێکی هەبێ؟ زمانی کوردی بەچەند زمانێکی تری خاوەن دەسەڵات ئابلووقە دراوەو تادێ ئەڵقەی دەوری وێك دێتەوە. بەڵێ، لەچەند دەڤەرێکی باشووردا ڕەوش باشترە، بەڵام ئەگەر سەرنجێکی وردی ئەولاش بدەین تێدەگەین سیاسەتی عەرەباندن تاکوێ چووەو چۆن کەسایەتیی فەرهەنگیی کوردی شێواندووە.

لەئەنجامی شەڕی کەنداودا، دوای ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان و ڕاماڵینی دامودەسگاکانی بەعس، دەبوایە دەسەڵاتداران یەکسەر بکەونە کورداندنی ژیانی ڕۆشنبیریو قەلاچۆکردنی کولتووری داسەپاوی داگیرکەران. دەبوایە بەزووترین کات وا بکەن، منداڵی کورد بەیانییان کە دەچێتە قوتابخانە، کتێبەکانی بن هەنگڵی بەزمانی زگماکی خۆی بێ، ئەدەبیات و جوگرافیاو مێژووی وڵاتی خۆی بخوێنێ. دەبوایە ڕۆژنامەکان، ڕادیۆیەکان، کەناڵەکانی تەلەفزیۆن، نامەگۆڕینەوەی دامو دەزگا ڕەسمییەکان و گەلێك شتی تر ببنە کوردی، دەبوایە، بەزووترین کات ئەکادیمیای زانیاری پێك بێو هەموو ئیمکانییاتێك دابین بکرێ بۆ چێکردنی فەرهەنگێکی جێی باوەڕو ئینسیکلۆپیدیای کوردستان. کەچی ئەمانە یانەکران، یا بەخاوی کران، ئەوەندە بەسە بڵێم، تاساڵی پاریش، تاکە ماددەیەك کە نەخرا بووە ناو تاقیکردنەوەکانی بەکەلۆریا – زمانی کوردی بوو!!! تائێستاش بەشێکی بەرچاوی بەرنامەی ڕادیۆو تەلەفزیۆنەکان، بەتایبەتیش ماددە تەرفیهییەکان، بەعەرەبیو تورکیو فارسین (ئەگەر هیندیشیان زێدە نەکردبێ!!!). دوای نۆ ساڵ ژیانی بێ بەعس، هێشتا عەرەبی وەك زمانی یەکەمی ڕەسمی جێی خۆی بەر نەداوە. خەڵك، بەتایبەتیش ڕۆشنبیران، تا بینەقاقایان نوقمی زمانی عەرەبیین و بەعەرەبی بیر دەکەنەوە، مۆسیقای عەرەبیو فارسیو تورکی لەهەموو ماڵێکدا، لەهەموویانەو گازینۆو چایخانەو تاکسییەکدا شەوو ڕۆژ دەفیقێنێ.

هۆیەکانی ڕاگەیاندن ڕۆڵێکی باڵا دەگێڕن لەکورداندن و ڕسکاندنی چەشەی هونەریی کۆمەڵانی خەڵك، بەتایبەتیش خەڵکی سادەو بێسەواد. تارادەیەکی زۆر کار دەکەنە سەر پەیوەندیی نێوان کۆمەڵگەو زمانی زگماك، میدیا بەرپرسیارە لەوەی نەتەوە تا چ ڕادەیەك ڕێز لەزمانی زگماك دەنێ. میللەتێك تەمای ئەوەی دانابێ، کە ڕۆژێك لەڕۆژان زمانەکەی دەبێتە زمانی دەوڵەت و فەرمانڕەوایی؛ میللەتێك قەت پارچە پەڕۆیەکی نیشان نەدرابێ وەك ڕەمزی نیشتمانەکەی؛ میللەتێك لەمیدیادا، بەموناسەبەو بێ موناسەبە، ڕۆژی سەد جار بەوڵاتە نیمچە ئازادو پارێزراوەکەی بگوترێ (هەرێمی کوردستانی عیراق)... دەبێ بەچ چاوێك تەماشای تایبەتمەندییەکانی خۆی بکا؟ وای! باسکەکان چەند دەبەنگن کە بەوڵاتەکەی خۆیان نالێن (هەرێمی باسکی ئیسپانیا). ئەلبانەکانی کۆسۆڤۆ چەند گەوج و گەلحۆن کە چاو لەئێمە ناکەن و بەوڵاتەکەی خۆیان نالێن (هەرێمی کۆسۆڤۆی یوگۆسلاڤیا) ئەو سکۆتلەندییانە چەند گێژوویژن کە نالێن (هەرێمی سکۆتلەندای بەریتانیای گەورە) یا ئەو ئەبخازییانە چەند گەمژەڵ و کەللەڕەقن کە ناو لەوڵاتۆکەکەی خۆیان نانێن (هەرێمی ئەبخازیای گورجستان) دەتوانم دەیان دەبەنگ و گەوج و گەلحۆو گەمژەڵ و کەللەڕەقی تریش بژمێرم کە سیاسەت و حیکمەت لەئێمە فێر نابن!

باوەڕ ناکەم کوردێك هەبێ، بەبینینی سەتەلایتە کوردییەکان گەزگەز باڵا نەکا. لەڕاستیشدا ماڵی کوردانیان ئاوەدان کردۆتەوەو خزمەتێکی بێهاوتا دەکەن، تازەن و بەرەو پێش دەچن. بۆیە، هەر ڕەخنەیەك کە ئاراستەی ئەو دەزگا بەڕێزانە دەکرێ، بەنیازی پێشڤەبردنیانە، نەك سارد کردنەوەیان.

جار جارە تەماشای بەرنامە عەرەبییەکان دەکەم، بەدەست خۆم نییە، مەسەلەی پۆلیسەکەم وەبیر دێتەوە: دەڵێن پۆلیسێك هەبوو، قەت لەژیانیا مادۆن (ئیجازە)ی وەرنەگرتبوو، ئاخیرەکەی بەپیری مادۆنێك وەردەگری، کەچی پۆلیسی بۆرە هەموو ڕۆژێك، لەگەڵ شێرەی نێرەکەری، دێ، لەبەردەرگەی مەخفەرەکەی خۆی هەڵدەترووشکێ.

بەدەست خۆم نییە، هەندێ جار خۆمانم بەپۆلیسی گۆڕین دێتە بەرچاو. ئەدی ئەوە نییە جارێك لەجاران ئیجازەمان لەخزمەتکاری وەرگرتووە، کەچی بەپێی خۆمان دێینەوە بەردەرگەی مەخفەرەکە؟! ڕەنگە بێکەڵك نەبێ، لەسەرەتا یا کۆتایی بەرنامەکاندا، دەنگوباسی کوردستان بەزمانێکی بێگانەش بڵاو بکرێتەوە. دەنگو باس، نەك شتی هونەری.

عەرەبەکان، کە دەیان کەناڵی سەتەلایت و غەیری سەتەلایتیان هەیە، تۆ بڵێی خودا هیدایەتی دابن و سەعات نۆو دەی ئێوارە بەدیار تەلەفزیۆنێکی کوردییەوە دانیشن و گوێ لەگۆرانیی عیراقی بگرن؟ یا تەماشای بەرنامەیەکی تایبەت بکەن لەسەر پەیوەندیی نێوان تورکیاو وڵاتە عەرەبییەکان(٧)؟ یا بەرنامەیەکی تایبەت بەگیروگرفتەکانی دەریای قەزوین؟(٨) یا عەرەبێك دەبێ چەند چیرۆکی کوردیی خوێندبێتەوە، تاکوو لەناو ئەو هەموو کەناڵانەی بەزمانی عەرەبی هەن، گوێ لە دوو کورد بگرێ کە باسی گیروگرفتەکانی چیرۆکی کوردی دەکەن؟!(٩)

بێگومان، وەك پرینسیپ، کەس ناتوانێ دژی بەرنامەی هونەریش بێ بەزمانی گەلانی دراوسێ، بەمەرجێ ئێمەش دەیان کەناڵمان هەبایەو هەر کەناڵێکیش شەوو ڕۆژ زرمەی بهاتایە! بەڵام ئەوەی ئێستا ڕوو دەدا تەنیاو تەنیا خۆ بەکەمزانین و بەفیڕۆدانی بەشێکە لەو چەند سەعاتەی کورد هەیانە بۆ ئەوەی هیچ نەبێ زمانی بابوکالان لەبیر نەکەن.

ئەنجامەکانی تەعریبی بەکاوەخۆی باشووری کوردستان بەڕوونی لەو زمانە سەیرو سۆبەتە دەردەکەوێ، کە زۆربەی خەڵکی ئاساییو هەندێ لەڕۆشنبیران قسەی پێ دەکەن. جار جار ئەگەر یەکێك عەرەبییەکی باش نەزانێ تێیان ناگا. تەلەفزیۆنێك ملیۆنان کەس تەماشای بکەن، دەبێ زۆر وریای مەسەلەی زمان بێ. ئەو زمانەی لەهۆیەکانی ڕاگەیاندندا بەکار دێ، دەبێ فەرقێکی هەبێ لەگەڵ زمانی چایخانەو نساندین (متبەق)دا. کارمەندانی دەسگاکانی ڕاگەیاندن، بەتایبەتیش تەلەفزیۆن، دەبێ نۆرمەکانی زمانی ستاندارت بپارێزن.(١٠) پسپۆڕیو کارامەیی لەبوارێکی هونەر یا زانستدا، بەس نین بۆ ئەوەی یەکێك بۆ دیمانەیەکی تەلەفزیۆنی بانگ بکرێ. دەبێ ئەو کەسە، هیچ نەبێ تارادەیەك، ئاگاداری ئەو زمانە نیمچە ستاندارتە بێ کە ئەمڕۆ بۆ نووسین بەکار دێ.

من قەت لەگەڵ زمانی پەتیدا نیم و پێم وایە زمانی پەتی لەدنیادا نییە. بەڵام کورد گوتەنی هەموو شت بەخوێ، خوێش بەمانا. بۆ دەربڕینی پێداویستیو کاروباری ڕۆژانە، بەئاگادارییەوە دەڵێم، کە زمانی کوردی یەکێکە لەزمانە هەرە دەوڵەمەندەکانی دنیا، هەر وشەیەکی بێگانەش هاتبێتە ناو زمانەکەمانەوە ئەوا باب و باپیرانمان کڵاوو جامانەیەکی وایان لەسەری کردووە، پشتێنێکی وایان لەپشتی بەستووە، وایان مشتومال کردووە، کە خاوەنەکەی نەیناسێتەوە! باب و باپیران قەت نەهاتوون وشەیەکی بێگانە بەگوێرەی گرامەرو قانوونە فۆنەتیکییەکانی زمانە ئەسڵییەکە بەکار بێنن، بەڵکوو هەمیشە بەسەلیقەیەکی ڕەوان و لەبۆتەییەکی خۆماڵیدا دایانڕشتۆتەوە. ئەوەی ئێستا دەیبینین شتێکی ترە. ئێستا وشە بێگانەکە چۆنە، هەروا بەکار دێ.

نازانم، بۆ بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی، لەزانکۆیەکی گەورەو گراندا، بۆچی دەبێ کچێك هەڵبژێرن کە نەتوانێ دوو قسەی ڕێکوپێك بکا؟ ئەویش دەربارەی فەلسەفەو زانست نا، بەڵکوو دەربارەی دۆستایەتیو هەڤاڵبەندی! نەدەبوایە پێش پرۆگرامەکە، بیلامانێ، تامی زاری بکەن؟ چبوو، زمانی بەقورگیراوی کوردی وشەیەکی تێدا نەبوو لەباتی (صەدیق) بەکار بێ؟ نەیدەتوانێ بڵێ (هەڤاڵ، یار، هاوڕێ، دۆست، برادەر، ئاشنا، هاودەم هتد) یا بەعەرەبی نەبا دڵی دانە دەکەوت؟ زمانی کوردی لەباتی (زەواج)ی عەرەبی هیچی تێدا نەبوو؟ چ ڕەوای هەقە لەچەند ڕستەیەکدا ئەو هەموو وشەو دەربڕینە عەرەبییانە دەرفرتێنرێن: (ئەگەر صەداقەت نەبێت حەیات نابت، ئەمە ڕەئی منە)، (صەداقەت ئەعەز شتە)، (عادات و تەقالید، ئیحتیفاظ، ڕەوابط، ئەفکار، زەواج، ئینسان، ظروف، تەحەکوم.. تەئثیرات سلبی، هتد)(١١).

خۆ حاڵی ڕۆشنبیران هێندە باشتر نییە.

ئێوارەی ڕۆژی ٢٠٠٠/٥/٢٩ کوردستان تیڤیی بەڕێز لەگەڵ برایەکی نووسەردا چاوپێکەوتنێکی دەربارەی کشانەوەی ئیسرائیل لەلبنان کرد، ئەگەر کەسێك عەرەبییەکی باش نەزانێ، باوەڕ ناکەم تێی بگا: (حەق، ئینسیحاب، ئیحتیلال، موحتەل، موئەهەل، قەناعە، قوات، قوە، موقاوەمە، هوجوم، قەوانینی دەولی، عجەبا، جوندی، ئیستیعمار، جنوب، قضیة، موزاحیم، ئیهتیماماتی دەولی مووزەعە، خیلافات، حەرەکاتی کوردی، مەزیە، ثقلی ئیهتیماماتی دەولی، حالاتی ئیحتیلال، حەل بە طەریقەیەك، عامیلی خاریجی، کیتلە، ئیستیفادە، حەللێکی نیهائی، ئەساسی حق تقریر المصیر، وضع موهەیەئە، حیمایەی کوردستان، مەرکەزی قەرار هتد) ئیتر ئەمە ئەگەر زمانی نووسەرێك بێ، لەسەر ئیکران نەك لەچایخانەیەك، دەبێ ڕەوشی خەڵکە ڕەمەکییەکە چۆن بێ؟ هەقیان نییە بەمنداڵەکانیان بڵێن: (برۆنە غورفەی نەوم)، یا (ئەلعابەکان مەبەنە غورفەی ئیستیقبال) (قەمیصەکەت لەسەر غەسساله دانێ)! ئەگەر ئەمە ڕەوشی بەشە نیمچە ئازادەکەی نیشتمان بێ، کە کەم و زۆر دەیان ساڵ کوردیی تێدا خوێندراوە، ئەی دەبێ بەشەکانی تر چۆن بن، کە قوتابخانەیەکی کوردیان تێدا نەبووەو نییە؟

* * * * *

زمانی کوردی چەمکێکی سیاسییە. ڕووە هەرە دیارەکەی مەسەلەی نەتەوەی کوردە. کوردستان سنوورێکی دیاری نییەو هەڵکشان و داکشانی ڕووبەرەکەی بەقەد هەڵکشان و داکشانی زمانی کوردییە.

←

دوای نۆ ساڵ ژیانی بێ بەعس، هێشتا عەرەبی وەك زمانی یەکەمی ڕەسمی جێی خۆی بەر نەداوە مۆسیقای عەرەبیو فارسیو تورکی لەهەموو ماڵێکدا، لە هەموو یانەو گازینۆو چایخانەو تاکسییەکدا شەوو ڕۆژ دەفیقێنێ

دوژمنانیش لەوە گەیشتوون. بۆیە، کاتێ لەتورگوت ئۆزاڵ دەپرسن: (نیازتان نییە ئۆتۆنۆمی بدەنە کوردان؟) ئۆزاڵ هەر هێندە دەڵێ: (هەتا ساڵی ١٩٩٦ هەر کەس فێری تورکی دەبێ)!!!(١٢).

تورك دەزانن، کە کورد، کوردایەتی، کوردستان، بیری سەربەخۆییخوازی ئەمانە هەموویان لەیەك شتدا بەرجەستەن: ئەویش زمانە. لەوە گەیشتوون، کە ئەو کۆنگرەو قەڵایەی هەزاران ساڵە ئەم نەتەوە شاخاوییەی پاراستووە سیحری زمانی کوردییە، ئاگادار بوون و ئاگادارن لەوەی، تا ئەم سیحرە بەتاڵ نەبێ، ئەو کوردە کەللەڕەقە لەکوردایەتی ناشۆرێ! هەر بۆیە، کەمالیستە کۆن و تازەکان هەموو توانای ماددیو مینوویی خۆیان بەکار دێنن بۆ خاپوور کردنی ئەو قەڵایەو بەتاڵکردنی ئەو سیحرە.

دوای دامەزرانی دەوڵەتی تورکیا، زۆربەی هەرە زۆری خەڵکی گوندەکانی باکووری کوردستان، لەزمانی کوردی بەولاوە هیچ زمانێکی تریان نەدەزانی. دەبوایە کەسایەتییان بسڕێتەوە. بەوێرانکردنی گوندەکانییان و ڕاگواستنیان بۆ شارەکانی تورکیا، تورکەکان ویستیان کەسایەتیی پێشوویان بکوژن و کەسایەتییەکی تریان بدەنێ، ئەویش بە لەبیر بردنەوەی زمانی کوردیو تواندنەوەیان لەناو (گەلی تورکی شادو بەختەوەر)دا.

بەڵێ، لەتورکیا نەك هەر کورد، تورکیش دەتوانێ شایی کوردی بکا، گوێ لەئاوازی کوردی بگرێ، ڕۆژی نەورۆز جلوبەرگی کوردی لەبەر بکا هتد. چونکە ئەمانە نەك هەر زەرەری پەزیان نییە، بەڵکو کولتووری تورکی دەوڵەمەند دەکەن و زوو یا درەنگ دەبن بەموڵکی خۆیان و ناوی کورد لەکوولەکەی تەریشدا نامێنێ، لەبەر ئەوەی توخمی زمانیان تێدا نییە. نەك هەر ئەمە، بەڵکوو ڕەنگە ڕێگەی فشە کوردایەتییەکیش بدەن، بەمەرجێ ئامرازەکەی زمانی تورکی بێ!

تۆ دەتوانیت لەتورکیا بێ گیروگرفت بژیت و تەنانەت ببیت بەعیسمەت ئینۆنۆ، ئەجاوید، حیکمەت چەتین، ئیسماعیل جەم بەمەرجێ دەست لەو زمانە (کێوی)یە هەڵگریت.

با یەشار کەمالەکان هەر کتێبی ئەستوور ئەستوور بنووسن لەسەر هەژارانی چقوراوا، بەڵام، بەزمانی تورکی!

با ئەحمەد کایەو ئیبراهیم تاتلیسازەکان تا دەنگیان تێدایە بقیڕێنن دژی چەوسانەوە، بەڵام، بەزمانی تورکی!

نەتەوەپەرستی تورك خەسڵەتی داگیرکەرانی فەرەنسایی هەیە. ئەو خەسڵەتەش سەپاندنی زمانە، تورك، ئەگەر بۆی بچێتە سەر، بە لەش نا، بەگیان دەتکوژێ، کەسایەتیت بێزەوەر دەکاو دایدەڕزێنێ، وات لێ دەکا ڕقت لەڕابردووی خۆت ببێتەوەو شەرمت بەوە بێ کە لەداك و بابێکی ناتورك وەپاش کەوتووی.

کەمالیستەکان نەك هەر تورك، بگرە زۆربەی هەرە زۆری کوردیشیان بەوە گۆش کردووە، کە زمانی کوردی زمانی نەخوێندەوارو قەرەج و پاشکەوتیو چەتەو ڕێگرانە، تورکییش زمانی شارستانیو زانست و ڕووناکبیریو پێشکەوتنە، دایکی هەموو زمانە زیندووەکانی دنیایە، ئەم ڕەوشە وای لەکورد کردووە، شەرم بکاو بێزی نەیە بەزمانی زگماکی خۆی بپەیڤێ. حیزب و ڕێکخراوە کوردییەکانیش، بەکردەوە، نەك هەر دژی ئەم سیاسەتە نەوەستان، بگرە خۆشیان، لەڕێگەی میدیاو ئەدەبیاتیانەوە، ئەم سیاسەتەیان پیادە کردو بەناوی پێشکەوتنخوازیو ئینتەرناسیۆنالیزمەوە زمانی تورکییان هێنایە ناو هەموو ماڵە کوردێك.

ئیمکان نییە لەفینلەندا گوێت لە سوێدییەك بێ لەگەڵ هاوزمانێکیدا یا منداڵی خۆیدا بەزمانی فنلەندی قسە بکا یا زارۆیانی خۆی لەقوتابخانەیەکی فنلەندیدا بخاتە بەرخوێندن

هەڵبەتە، من باسی دیاردەکە دەکەم بەگشتی، گەرنا، چ لەڕیزی ئەو حیزبانە، چ لەدەرەوەیان، هەندێ ڕۆشنبیری کەڵەپیاوی وەك مووسا عەنتەر هەڵکەوتوون، کە مەسەلەی زمانی کوردییان کردۆتە دۆزی ژیان و مردن. بەڵام، مخابن، تەقەڵای جوامێرانەی ئەو کەسانی وا، هیچ پشتیوانییەکی جیددیی حیزبەکانی لێ نەکراوەو ناکرێ.

* * * * *

یەك لەسیمایە هەرە دیارەکانی سەرلەبەری میدیای کوردان بەزمانی دراوسێیان، موجامەلەو خۆشیرینکردنە، جار هەیە ئەو موجامەلەو خۆشیرینکردنە دەگاتە ڕادەی کلکەسووتەو ماستاو ساردکردنەوەو ڕەنگە کارێکی نێگەتیڤیش بکاتە سەر ئیماژ (وێنە)ی کورد. خۆ باب و باپیران لەخۆڕا نەیانگوتووە: (نەهێندە تاڵ بە فڕێت دەن، نە هێندەش شیرین بە قووتت دەن). میدیای کوردی کردوویە بەنەریت، بەموناسەبەو بێ موناسەبە، باسی برایەتیو دینی هاوبەش و مێژووی هاوبەش و چارەنووسی هاوبەش دەکا. وا نیشان دەدا، کە ژیانمان بێ ئەو برا گەورانە دۆزەخە، هەموو ڕۆژێ ئەوەیان بۆ دووبارە دەکاتەوە، کە نووسەرانمان بەزمانی ئەوانیان نووسیوە، هونەرمەندانمان بەزمانی ئەوان چریون، زانایانمان خزمەتی فەرهەنگی ئەوانیان کردووە، ڕۆڵە هەڵکەوتووەکانمان فیداکاریان بۆ دۆزی ئەوان نواندووە. کورت و موختەسەر، خوای مەزن هەر بۆ ئەوەی خوڵقاندووین پێڵاو بۆ ئەوان دانێین، ئەمەش وای کردووە دراوسێکانمان ئێمە بە (بێپێی)یەکانی خۆیان بزانن و نەمانخەنە ناو خانەیەکی تایبەتەوە، تورك قەت ناتوانێ بڵێ ئەرمەنی یا جوولەکە لەتورکیا نییە، بەڵام ڕووقایمانە دەڵێ، هیچ (کەمینە)یەك بەناوی کوردەوە لەتورکیا نییە. لەسوریای پێشکەوتنخوازدا چەند هەزار ئەرمەنیو ئاسوورییەك دەتوانن بەزمانی خۆیان بخوێنن، کەچی دوو ملیۆن کوردی هاوئایین لەهەمان ماف بێبەشن. تا کورد زێتر باسی سەلاحەددین بکا، ئەوان زێتر بەهی خۆیانی دەزانن، بۆیێ، پێم وایە، میدیای کوردان چەند جەخت لەسەر هێڵە هاوبەشەکان دەکا، دەبێ هێندەش جەخت لەسەر ئەو تخووبانە بکا، کە کوردو دراوسێیان لێك جیا دەکەنەوە، ئەو خۆجیاکردنەوەیە بەهیچ شێوەیەك سەرکێشیو سرینەوەی ئەوان نییە، بەپێچەوانەوە، دانانە بەتایبەتمەندییەکانی ئەوانیشدا. جیاوازیی بێدوژمنکاری ژیان ڕەنگینترو دەوڵەمەندتر دەکا.

بریینی خۆبەکەمزانینی کورد مێژوویەکی دوورو درێژی هەیە، سەدان ساڵ عەرەبی زمانی دین، فارسی زمانی ئەدەبیات، تورکیش زمانی دەسەڵات و فەرمانڕەوایی بووە. زمانی کوردیش، لەشەرمی ئەو زمانانە، بەرەو شاخ و لادێ هەڵکشاوە، خۆی بەشایانی شارستانی نەزانیوە. حەزرەتی ئەحمەدی خانی سێسەد ساڵ پتر پێش ئێستا، فەرموویەتی:

حاصل ژعیناد ئەگەر ژ بێ داد
ئەڤ بیدعەتە کر خێلاڤ موعتاد
صاڤ شەمراند ڤەخوارد دوردی
مانەندێ دەری، لیسانێ کوردی
ئینایە نیزام و ئینتیزامێ
کێشایە جەفا ژ بۆ وێ عامێ
دا خەلق نەبێژتن کو ئەکراد
بێ مەعریفەتن، بێ ئەسڵ و بنیاد(١٣)

بەڵێ دیارە ئەوساش خانیی نەمر لەملاو لەولای بیستووە کە (ئەکراد) نەزان و ناکەسبەچەو (بێبنیاد)ن. لەو سەردەمەیشدا بەکوردی نووسین شتێکی سەیرو سەمەرەو (بیدعەت) بووە. بەڵام خانیی نەمر بادەی ساف و زوڵاڵ (کە زمانەکانی غەیری کوردین) فڕێ دەداو خڵتەکە (کە زمانی کوردییە) دەخواتەوە، بەڵکوو ئەوە خوایە زمانی کوردیش وەك زمانی دەری شتێکی جوانی وەك شاکارەکانی نیزامیی پێ بهێنرێتەوە، خانی بۆ چەند خوێندەوارێکی هەڵبژاردەنا، بەڵکو بۆ (عامی) ئەو جەفایە دەکێشێ.

وای، بۆیەك لەحزە حەزرەتی خانی چاوی لێبایە، کە پاش سێسەد ساڵ نەك هەر (عام)ە کە بەڵکوو هەڵبژاردەی (ئەکراد)یش زمانی شاکارەکەی ئەو بە (بیدعەت) دادەنێن و بەقسەش نەبێ، ئەوا بەکردەوە شەرمیان بەوەیە کە نەوەی ئەون و ئێستاش وەك ئەوسا شێخی شاعیران دەبێ بکێشێ بەسەر خۆیداو بڵێ:

چ بکەم! کو قەوی کەسادە بازار
نینن ژ قوماشێ ڕا خەریدار(١٤)

بەڵێ، ئەو قوماشە بێوێنەیەی خانی لەچنینیدا ئەو هەموو جەفایەی کێشا، ئێستاش لای نەوەکانی بازاڕی زۆر کەسادەو کڕیاری نییە، هەنووکەش لەهەزاری یەك نایخوێنێتەوە، لەمەزارە نووڕپرژێنەکەیدا، لەسپێدەوە تا ئێواری لەسەر هەست و گوێقوڵاخە.... بەدەگمەن یەکێك لەوانەی زیارەتی دەکەن دووپەیڤی کوردیی بەگوێدا دەچرپێنێ.

دیارە نالی (١٨٠٠- ١٨٥٦)ی کەڵەشاعیریش کەم نەبووەتە نیشانەی تانەو تەشەری زۆڵەی کوردان کە کوردیی (ئینشا) کردووە. بڕوا ناکەم ئەو دووکەڵەشینەی نالی بێئاگر بێ، کاتێ دەفەرموێ:

کەس بەئەلفازم نەڵێ خۆ کوردییە،
خۆکردییە،
هەرکەسێ نادان نەبێ خۆی تالیبی
مەعنا دەکا(١٥)

نەبوونی کریار (خەریدار)ی قوماشی نایابی خانیو دواتریش گاڵتەکردنی (نادان)ان بە(ئەلفازی خۆکردی) نالی هەمان ئەو تیخە مووکارەیە، کە حەزرەتی حاجی قادریشی تا سەر هێسکان بڕیوە. لەکۆتایی سەدەی نۆزدەمیشدا هەر بابا بوو (حاجی گۆتەنی) وەك مریشك هێلکەی مراوی هەڵدەهێنا.

جارێك حەزرەتی حاجی لەئەستەمبوڵ کوردێکی کۆیی دەبینێ، ئەو کوردە هەواڵی وڵاتی پێ دەبێو بەکاك ئەحمەدی شێخدا هەڵدەڵێ، بەڵام ئەوەی بەدڵ نابێ کەوا کاك ئەحمەد تەرجەمەی شەرع و ئایەتی قورئان بەکوردی دەکا:

چاکە دەکا ئێستا لەبۆ کوردان
تەرجەمەی شەرع و ئایەتی قورئان
واقیعەن خزمەتی لەبۆ خوایە
چ دەبوو گەر بەکوردی نەبوایە.(١٦)

ئاخۆ حاجی چەند کوردی مێزەر بەسەری بینیبێ، کە لەماڵ و دیوەخان و مزگەوتەکانی ئەستەمبوڵدا، بەزمانی خۆیان قسەیان نەکردبێ، دەبێ بەو هەستە نەتەوەییە ئاگرینەوە چەند مشتومڕی لەگەڵ (جلخوار)انی سەردەمی خۆیدا کردبێ، دەبێ چ وای لەو زاتە نوورانییە کردبێ، ئاوا شیری زمان هەڵکێشێ:

ئەگەر کوردێك قسەی بابی نەزانی،
موحەققەق... (١٧)

ئەگەر حاجی سەدو چەند ساڵێك لەمەوبەر، ئاوا لەکەسانێك تووڕە بووبێ کە کوردن و لەبەر هەر هۆیەك بێ کوردی نازانن (کە ڕەنگە سووچی خۆیان نەبێ)، ئەدی ئەمڕۆ لەکاتێکا کە تیرەو هۆزەکانی ئەفریقاش هەموو دەوڵەتیان چێکردووە، حاجی دەبوایە چبکاو چی بە (ئەولادی ئەم عەسرە) بڵێ، کە کوردی دەزانن و قسەی پێناکەن!

لەسەرەتای بیستەکاندا، کە هێشتا، نە ئینتەرناسیۆنالیزمی پرۆلیتاری گەیشتبووە گوندی جرتاوە، نە کەمالیزم وەك پەتا تەشەنەی کردبوو، نەزمانی کوردیش قەدەغە کرابوو، کەچی دەبینین کوردێکی مەڵبەندی بابانەکان، مستەفا سایبی خوشکەزای پیرەمێرد، چل خوار دەکاو بەتورکی نامە بۆ خاڵی دەنووسێ! (ئەوسا ئەو کوردانەی تورکچێتییان دەکرد کورد پەروەران ناویان نابوون "جلخوار"). پیرەمێردیش بەشیعری (مستۆ، وا دیارە...) وەڵامی دەداتەوە:

مستۆ، وادیارە تۆش جل خوار ئەکەی
ئەستۆت ئەخوریو مەیلی بار ئەکەی
نامە ئەنووسیت بەزبانی تورکی،
لەمیللییەتدا مائیل بەشیرکی(١٨)

من هەولێری پەنجاکانم باش لەبیرە: هەر منداڵێك پۆشتەو پەرداخ با ، یا باوکی خوێندەوار (ئەفەندی) با، لەقوتابخانە هەوڵی دەدا بەتورکی قسە بکا، باشم لەبیرە، کە زۆر جار زارۆی کوردە (جلخوار)ەکان گاڵتەیان بە (کەرەکرمانج)ەکان دەکرد، کە لەگوندەوە هاتبوون وتورکییان نەدەزانی! دەتوانم بڵێم کە ئەوسا زمانی کوردی مۆرکێکی چینایەتیی بەخۆوە گرتبوو. معاشخۆرو ئەفەندیو ئەهلی بازاڕ تورکیزمان بوون، شوان و گاوان و جوتیاری گوندو عەمەلەو کۆڵکێش و کلاشخواری شاریش کوردیزمان بوون. هەر بابا بوو، هەوڵی دەدا تا زووە خۆی لە(چین)ی یەکەم ڕزگار کاو بگاتە (چین)ەکەی سەرووتر. مخابن، ئەوەی بۆ پیرە هەولێر مێژووە، بۆ باکووری وڵاتەکەمان زیت و زیندووە، ئەمڕۆ، لەزێدی خانیو جەزیریو سەعیدی نەورەسیدا، کورد بوون ئەوپەڕی شەرمەزارییە، زمانی کوردی، کە پیرەمێرد بە (بێهاوتا)ی دادەنێ، لەوێ ڕووی مەجلیسانی نییەو گەورەکان وەك تیراویو لارەشە لەزارۆیەکانی خۆیانی دوور دەخەنەوە.

کە لەمۆسکۆ دەمخوێند، کۆمەڵێك کوردی باکوورم دەناسین. بەحسێبیان هەموویان لەسەر کوردایەتی دەربەدەر ببوون، ئەلهەقە، کوردییەکی باشیان دەزانیو لەگەڵ ئێمەی کێویو تورکی نەزاندا هەر بەکوردی دەپەیڤین، بەڵام هەر کە کوردێکی تری باکوور سەری وەدەردەکەوت یەکسەر گێر دەگۆڕدراو دەست بە گالدم بڵدم دەکرا!! باشە، ئەوە گوتمان لەتورکیا کوردی قەدەغە بوو، ئەی لەمۆسکۆ بۆ؟ ئەوە گوتمان، لەکوردستان نابێ زارۆ فێری زمانی زگماك بکرێ، ئەی لەئەوروپا بۆ؟! ئەوە لەوێ ناوی کوردی قەدەغەیە، ئەی لەئەورووپا ئەو هەموو دێنیزو ئورهان و توران و ئەیلام و پەڵدرمانە چین وەك کوارگی بەهاری هەڵدەتۆقن؟!

ساڵی پار پێنج کەس بەناوی نووسەرانی کوردەوە، هاتبوونە کۆنگریسی نووسەرانی (پێن) چواریان هی باکوور بوون. ئەو چەند ڕۆژەی پێکەوە بووین، نەمتوانی وا بکەم ئەو برایانەم، کە هەموویان لەگەڵ مندا بەکوردی قسەیان دەکرد، لەنێوان خۆشیاندا بەو زمانە بدوێن! کەچی بە حیسابیان هاتبوون لەسەر زمان و ئەدەبی کوردی بکەنەوە! کە ڕۆژی سێیەمی کۆنگرەش کۆنفرانسێکی تایبەتی بەسترا لەسەر مەسەلەی کورد، نوێنەری پێنی کوردی لەباتی ئەوەی بەزمانی زگماکی خۆی قسە بکا، دەستی بەتورکی کرد! سەیر ئەوەیە تەرجومانەکەش هەر کورد بوو!!!

کۆمەڵناس و بیرمەندی گەورەی تورك ئیسماعیل بێشکچی لەکتێبە بەهادارەکەیدا (چەند گۆتن لسەر ڕۆناکبیرێن کورد) گەلێك نموونەی زەق و جەرگبڕ دێنێتەوە(١٩): بێشکچی باسی دکتۆرێك دەگێڕێتەوە، کە لەشارۆچکەیەکی کوردنشینی تورکیزماندا عیادەیەکی دەبێ، ڕۆژێك ژنێکی گوندی هەژارو نەخۆش دێتە لای. دکتۆر کە ڕەوشی ژنەکە دەبینێ بەکوردی قسەی لەگەڵدا دەکا، بەنەرمی دەیدوێنێ. ژنە لەجێی خۆی سارد دەبێتەوەو لەدکتۆر دەکەوێتە گومان و دڵەڕاوکێ، ژنەکە تێناگا چۆن یەکێ بەکوردی قسە بکا دکتۆرە! ئیتر دکتۆر چارەی نامێنێ بەسەریدا دەشیڕێنێو سووکایەتیی پێدەکا بۆ ئەوەی باوەڕی پێبکا کە دکتۆرە!(٢٠) جارێك، لەزیندانی دیاربەکردا، دەنگخۆشێك لاوکی (بێریڤانی) دەچڕێ. لەپڕ لەحوجرەیەکی تردا، یەکێك بەتورکی تێدەچریکێنێو گۆرانییەکەی پێدەبڕێ، کە لێی دەپرسن بۆ وات کردو نەتهێشت بەردەوام بێ؟ کوردە دەڵێ: (گەلی هەڤالان، ئەز ئینتەرناسیۆنالیستم).(٢١)

یەك لەتەنگژە جەرگبڕەکانی خەباتی نەتەوەکەمان لەباکووردا، هاوێرکردن و لێدابڕینی زمانی کوردیو کوردایەتییە، زمان و ئەدەبیات و دیرۆکی کوردی لەبەرنامەی حیزبەکاندا نەخشێکی دیاری نییە، زمانی کوردی نەکراوە بە ئامرازی کوردایەتیو بەشێکی کەسایەتیی وڵاتپارێزان، هەڵوێستی میدیای باکوور دەربارەی ڕۆڵی زمان لەهونەرو ئەدەبدا، ئەم هاوێرکردنە بەزەقی نیشان دەدا.

زۆرجار کەسانی دەنگخۆشی وەك ئەحمەد کایە بەدەنگبێژی کوردو بەهرەدارانی گەورەی وەك یەشار کەمال بەنووسەری کورد دادەنرێن. ئەمەش، نەك هەر لەڕووی سیاسییەوە، بەڵکوو لەڕووی زانستیشەوە فڕی بەسەر ڕاستییەوە نییەو تەنیا نیشانەی خۆ بەکەمزانینە، کوردێکی کوردیزان بەزمانی داگیرکەران گۆرانی بڵێ، بیەوێو نەیەوێ، بەشداری دەکا لەتورکاندنی کورد، ئەو گۆرانیبێژە چەند سەرکەوتوو بێ، ئەوەندە خەتەترە، چوونکە زمانی داسەپاو لەبەرگوێ شیرین دەکاو گیانی بەرگری لەهوندوردا دەکوژێ... چوونکە فۆلکلۆر و کەلەپووری نەتەوەیی لەکورد دەدزێو دەیکا بەموڵکی نەتەوەیەکی تر... چوونکە زمانی داگیرکەر دەکاتە پاروو، بەئاهەنگی ڕەسەنی کوردی چەوری دەکا، تا کورد بتوانێ قووتی بدا، کورد مەناعەی کەمترە دژی شتێ، کە لەڕێگای کوردێکەوە بۆی بێ.

زمان نەخاسمە بۆ کورد، نەك هەر کەرەستەی هونەرە، بەڵکو ئامانج و ناسنامەشە، زمانی ئێمە هیچی کەمتر نییە لەزمانەکانی تری ئەم سەردەمە. لەناو شەش هەزار زماندا، کوردی یەکێکە لەچل زمانە هەرە گەورەو بڵاوەکانی دنیا، لەبەر ئەوە، هەر کەسێك پشتی تێبکاو بەتورکی بستری، دەنگبێژێکی تورکە. هەرکەسێك بەزمانی تورکی، بەنیازی ئەفراندن، قەڵەم بەکاغەزدا بێنێ، نووسەرێکی تورکە. لێرەدا من هیچ ئاکارێکی نێگەتیڤ، یا بێڕەوشتییەك ناخەمە پاڵ ئەو کەسانە. بڕوام وایە مرۆڤ ئازادە. هەڵبژاردنی ئامرازی چڕین و نووسینیش، کە زمانە، بەشێکە لەو ئازادییە. بەڵام بەهیچ شێوەیەك دروست نییە، کەسانیوا بەنووسەرو هونەرمەندی کورد دابنرێن.

جارێك موعەممەر قەزافیی سەرۆکی لیبیا، کە وەك کوردێك ناتوانم ڕێزی نەگرم، لەوتارێکیدا باسی لەگەورەیی عەرەبان دەکرد. یەك لەبەڵگەکانی ئەوەبوو، کە شکسپیر نووسەرێکی عەرەبە، چونکە بەقسەی قەزافی، ناوە دروستەکەی (شێخ زوبێر)ە جار جار ئێمەی کوردیش دەمانەوێ هەموو شەکسپیرەکانی خەڵك بکەین بەشێخ زوبێرەکانی خۆمان!

ئەوەی من باسی دەکەم بابەتێکی گرنگی ئەدەبی بەراوردکارییە و دەمێکە لای خەڵکی تر بڕاوەتەوە: زەحمەتە عەرەبێك دەست کەوێ، بڵێ ئەلبێر کامۆ نووسەرێکی عەرەبە، هەرچەند لەداکوبابێکی عەرەبیش کەوتۆتەوە، چونکە فەرەنسی زمانی نووسینی بووەو خزمەتی زمان و کولتووری فەرەنسیی کردووە. ڕاینێر ڕێلکێ بەرەچەڵەك چیکییە. زمانی چیکیش زمانی زگماکیەتی، بەڵام کەس نەیبیستووە بڵێن ڕێلکێ شاعیرێکی چیکییە، چوونکە ئەو زمانەی پێی نووسیوە ئەڵمانییە. یەکێك لەکەڵە شاعیرانی ڕووس (مەندەلشتام) بەرەچەڵەك جوولەکەیە. بەڵام لەهیچ ئینسکلۆپیدیایەك نەگوتراوە کە مەندەلشتام شاعیرێکی جوولەکەیە. ئەرێ بەڕاست! خۆ گەورەترین شاعیری ڕووس ئەلیکساندەر پوشکین، بەرەچەڵەك حەبەشییە! تۆ بڵێی حەبەشییەکانیش سبەی داوای پوشکینەکەی خۆیان لەڕووسان نەکەنەوە؟! یا هیچ نەبێ لەبانی پوشکین داوای هەندێ فرۆکەی سوخۆی لەڕووسیا نەکەن؟! بۆ دەستنیشانکردنی ناسنامەی نووسەرو دەنگبێژو شانۆکارو هتد، بابەت گرنگ نییە. واتە گرینگ نییە هونەرمەندێك دەربارەی چی دەنووسێ یا دەچڕێ، بەڵکوو گرنگ ئامرازەکەیە بە چ زمانێ دەنووسێ، دەچڕێ یا دەئاخڤێ، هەروا ژێدەری بایۆلۆژی. نووسەرو هونەرمەند عانەیەکی سووتاو ناهێنێ: ئیبراهیم ئەحمەد (ژانی گەل)ی دەربارەی خەباتی گەلی جەزائیر نووسیوە. بەڵام بەنووسەری کورد دەژمێردرێ، چونکە بەزمانی کوردی بەرهەمەکەی خۆی نووسیوە. بەپێچەوانەشەوە نابێ کەس جێمس ئۆلریچ بەنووسەرێکی کورد دابنێ، ئەگەرچی لەسەر مەسەلەی کوردی نووسیوەو پاڵەوانەکانی ڕۆمانی (چەك و چیا) هەموو کوردن، چونکە ئامرازی نووسینەکەی کوردی نییە.

مادام باسی هونەرێك دەکەم کە داهێنەرەکەی بەرەچەڵەك کوردە، بەڵام زمانێکی تری کردووە بەئامرازو خزمەتی کولتوورێکی تر دەکا، دەمەوێ ئاماژە بەنوختەیەکی گرنگ بکەم:

کاتێ ئێمە بەچاوی یەکسان تەماشای هونەرمەندێکی کوردو هونەرمەندێکی تورك، یا عەرەب یا فارسیی بەرەچەڵەك کورد دەکەین، لەڕووی سایکۆلۆژییەوە چەند خۆبەکەمزانین هێندەی تر خۆمان بەکەم دەزانین و وا لەنەوەکانی دوارۆژ دەکەین، کە ڕێیە ئاسانەکە بگرن و خۆیان تووشی شەرەشەق نەکەن و دەست لەزمانی بچووك و پارچەپارچەو ڕاونراوی کوردی هەڵگرن و ناوی خواو پێغەمبەرانی لێبنێن، ئەوانیش وەك خوالێخۆشبوو محەمەدی قازی شاکارەکانی ئەدەبی جیهان بۆ فارسی تەرجەمە کەن، وەك دەیان سەلیم بەرەکات و بڵند حەیدەری ڕۆمان و شیعری جوانی عەرەبی بنووسن، وەك ئەحمەد کایەو ئیبراهیم تاتلیساز بەتورکی تێچریکێنن لەولا، نانێکی چەورترو لەملاش کوردە بێکەسەکە خۆیان پێهەڵدەداتەوەو شانازییان پێوە دەکا.

نووسەرێکی هێژای کورد، لەوتارێکدا، تەنیاو تەنیا دوو قوتب لەژیانی ڕۆحیی کوردانـدا دەبینێ: مەلای جەزیری و سەلیم بەرەکات.(٢٢)

من بەهیچ شێوەیەك نامەوێ لەبایەخی بەرەکات کەم بکەمەوە. بەڵام ئەگەر لەناو هەموو کورددا بمەوێ دوو قوتب هەڵبژێرم، ڕەنگە یەکەمیان مەلای جزیری (شەبچراغێ کوردستان) بێ، کە دەریایەکی هێندە قووڵ بووە سەد ڕووباری وەك نیل و فورات بەدڵیدا گوزەریان کردووەو پێیان نەحەسیایە!

سەد نیل و فورات تێن و دەڕن
قەلبی مەدا
پێناحەسیهین، قولزم و دەریایم ئەز
(٢٣)

بەڵێ مەلایەك میحرابی خۆی لەگەڵ خۆیدا بووبێو ئامادەیی نیشان دابێ، وەك عارفێکی ڕاستەقینە، وەك دوڕناسێکی بێهاوتا، ڕوو بکاتە لالەشی ڕووگەی پیرۆزی ئێزدییان زاتێکی وا ناکرێ قوتب نەبێ:

دل گەشتەمە ژ دێری، ناچم
کەنیشتەیی قەت
میحرابی وی بمن ڕا، وەردا بچینە
لالەش(٢٤)

بەڵام بۆ قوتبی دووەم چی بکەین؟ چ لەهەردوو پیری تەریقەتی کوردایەتی ئەحمەدی خانیو حاجی قادری کۆیی بکەین، کە بە هەموو حیسابێك لەشاعیریش گەورەترن؟ لەکوێ جێی پیرەمێردی دەریا بکەینەوە؟

بڕای نووسەر پێی وایە کە محیەددین بن عەرەبیو ئەدۆنیس لەئەدەبی عەرەباندا، شەکسپیر لەهی ئینگلیزاندا، سێرڤانتێس لەهی ئیسپانیاندا، دستۆییڤسکیو پوشکین لەهی ڕووساندا چ ڕۆڵێکیان هەبووە، بۆ کولتووری کوردیش سەلیم بەرەکات هەمان ڕۆڵی هەبووەو (هێژاترین و ڕۆناکترین مەدالیا)یە لەسەر سنگی چاندی کوردی(٢٥).

ئەمەی سەرەوە بەڕوونیو بێ پەناوپێچ زمانی کوردیو کوردایەتی لێك دادەبڕێ. لەئەدەب و چاندا هیچ جێیەك بۆ زمان دانانێ، وەك بڵێی زمان هێسکبەند (هەیکەلی ئێسك)ی ئەدەب نەبێ!

مەحموود دەروێش و ئەدۆنیس، کە سەلیم بەرەکاتیان بەڕەوانبێژترین کەڵەشێری گەرەك و کلیلداری زمانی عەرەبی داناوە(٢٦)، هەقیانە شانازیی پێوە بکەن. ئەوان لەبایەخی زمان دەگەن و دەزانن سەلیم بەرەکات بۆ ژیانی ڕۆحیی ئەوان کەمی نەکردووە. بەڵام ڕەوانبێژیو عەرەبیزانیی بەرەکات بەکوردێکی قۆڕیتان چی؟! تۆ بڵێی بۆ زمان و ئەدەبی کوردی بەرەکات هێندە لەخانیو نالیو حاجیو پیرەمێردو گۆران و عەرەبی شەمۆ گەورەتر بێ؟ تۆ بڵێی نووسینەکانی ئەم بەڕێزە، لەدێهاتی کوردستاندا، لەشیعرەکانی جگەرخوێن و قانعیش زێتر ئەمدەست و ئەودەستیان کردبێو کاریان کردبێتە سەر ژیانی ڕۆحیی خەڵك؟

من دووبارەی دەکەمەوە، کە نامەوێ هێندەی موویەك لەنرخ و بایەخی نووسەری ژێهاتی سەلیم بەرەکات کەم کەمەوە، هیچیشم نەدەگوت ئەگەر هەر جێیەکی بدرابایێ لەخانەکانی ئەدەبی عەرەبی یا ئەدەبی جیهانیدا، یا باس لەڕۆڵی دیاری نووسەر بکرابایە، من باس لەپایەی نووسەر ناکەم، بەڵکوو دەمەوێ تەکەز بکەمە سەر نەخشی زمان لەژیانی ڕۆحیی مرۆدا.

* * * * *

لێپرسراوانی تورك زۆرجار شەکر دەشکێنن، گوایە هیچ جیاوازییەك لەنێوان کوردو تورکدا نییە. تۆ بڵێی هەر لەخۆیانەوە ئەمە بڵێن، یا خۆهەڵواسینی کورد بەزمان و کولتووری تورکەوە ئەو جەسارەتەیان دەداتێ؟ لەشارەکانی باکووردا زمانی تورکی تۆز دەکا. مەگەر بەهەژاریو پەڕپووتی، ئەگینا کوردێك و تورکێك بە چ لێك دەکرێنەوە؟ لەو هەموو کۆبوونەوانەی لەشارەکانی باکووری کوردستاندا ساز دەکرێن، چما کەسێك بەکوردی دەم دەکاتەوە؟ دروشمێك بەکوردی دەنووسرێ؟ سەرکردەیەك یا شارەوانێك بەزمانی زگماك دەورینگێنێ؟ جارێك نوێنەرانی کورد مەزبەتەیەکیان بردە بەردەم دەسەڵاتدارانی تورك و دەزگا نێودەوڵەتییەکان و بڵێن، دەمانەوێ ئەمساڵ منداڵەکانمان بەکوردی بخوێنن؟ جارێك بۆ ئەم مەبەستە بەڕێپێوانێك، میتینگێك، مانگرتنێك یا خۆبرسیکردنێك دنیایان هەژاند؟

ئەگەر شتێك هەبێو لەبەر چاوان بێ، قەت ئینکار ناکرێ. من ناڵێم بیست ملیۆن کوردی باکوور، بەڵکوو، ئەگەر شتێك هەبێو بەئاشکراو بێپەناوپێچ بەزمانی خۆیان قسەیان بکردایە، تورك نەیدەتوانی بڵێ کورد نییە.

ئەو ئینکاری بوونمان دەکا، چونکە بەکردەوە کەڵك لەو ئینکارکردنە وەردەگرێ، ڕۆژانەش بەڕووبوومی هەوڵەکانی خۆی دەچنێ، کە دەبینێ کوردەکان لەگەڵ زارۆی ناو بێشکەشدا بەتورکی قسە دەکەن. تورك ئینکاری بوونمان دەکا، چونکە خۆشمان لەسەر بوونەکە سوور نین. ئەم سوورنەبوون و ملدان و دەستپانکردنەوەیە لەمیدیای کوردانـدا ئاشکران.

سەیری پلاکاتەکانی خۆنیشاندانە چڕوپڕەکانی برایانی باکوور بکە لەمیدیاتیڤیدا. لەم ئەورووپایە ئازادە وشەیەکی کوردییان تێدا نییە. بۆچی دەبێ لەئەڵمانیا پلاکات بەتورکی بنووسرێ؟ تۆ بڵێی کوردەکە باوەڕی بەوە هێنابێ، کە نەك هەر کورد بەڵکو ئەڵمانەکانیش هەموو تورکی دەزانن؟! ئەڵمانێك و هۆڵەندییەك ئەگەر لە(یەشاسن)و (بارش) بگەن، گرەوتان لەگەڵدا دەکەم، بەماوەیەکی کەم نەك هەر ئەوان، بەڵکو قارداشە تورکەکانیشمان فێری وشەی (بژی)و (ئاشتی) دەبن!.

هەندێشت هەن، بەڕواڵەت زۆر کەمبایەخ و پووچەڵن، بەڵام، ئەگەر عەیامێك لەسەر یەکیان کەڵەکە بکەیت و پاشان بەوردی پێیاندا هەڵبڕوانیت، دەبینیت، کە ئەو شتە بچووکانە شۆپ (شوێنپێ)یێکی قووڵ لەدڵ و دەروونی خەڵکدا جێدەهێڵن، بەتایبەتیش کە لەمیدیای کوردانـدا دووبارەو دەبارە دەکرێنەوە:

بۆلا ١١

پرسەو سەرەخۆشی

بۆ بەڕێز هەڤاڵ عەبدوڵلا ئەحمەد داود
بەرپرسی هەرێمی قەرەچووغ-ی YNDK

بەغەم و پەژارەیەکی زۆرەوە هەواڵی کۆچی دوایی خوشکی بەڕێزتانمان پێگەیشت، بەم بۆنە خەمناکەوە پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاراستەی بەڕێزتان دەکەین. لەخوای گەورە داواکارین کە سەبووریو دڵنەوایی بەهەموو لایەکمان ببەخشێت و خوالێخۆشبوو بەبەهەشتی خۆی شاد بکات.

انا لله وانا اليه راجعون

مەکتەبی سیاسی
یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان
YNDK

پرسەنامە

بەبۆنەی کۆچی دوایی دایکی کاک (عەدنان عوسمان) ئەندامی ستافی ڕۆژنامەکەمان، بەگەرمی پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاراستەی خۆیو بنەماڵە بەڕێزەکەیان دەکەین و، لەخوای گەورە نزاکارین کە خوالێخۆشبوو بەبەهەشت شاد بکات و سێبووریو دڵنەوایش بەبنەماڵەکەیان ببەخشێ.

انا لله وانا اليه راجعون.

دەستەی نووسەرانی میدیا

لەشەشەم ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتیمان YNDK دا . پ

٧- شاندی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران - بەسەرۆکایەتی بەڕێز کاک کەمالی کەریمی - ئەندامی دەفتەری سیاسی.
٨- شاندی حزبی دیموکراتی بێت نەهرێن- بەسەرۆکایەتی بەڕێز ڕۆمیۆ هەکاری سکرتێری حزب.
٩- شاندی کۆمەڵەی ڕۆشنبیری تورکمان لەکوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز جەودەت نەجار- سەرۆکی کۆمەڵە.
١٠- شاندی لقی دووی پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
١١- شاندی لقی چواری پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
١٢- شاندی لقی دوانزەی پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
١٣- شاندی لقی پانزەی پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
١٤- - شاندی بزووتنەوەی میللی کوردستان بەسەرۆکایەتی بەڕێز عەبدولخالق زەنگەنە سکرتێری بزووتنەوە.
١٥- - شاندی سەرکردایەتی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-ی بەڕێز.
١٦- شاندی تورکمان قارداشلق ئۆجاغی- بەسەرۆکایەتی بەڕێز وداد ئەرسەلان- سەرۆکی ئۆجاغ.
١٧- شاندی سەرکردایەتی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان-ی بەڕێز.
١٨- شاندی سەرکردایەتی بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی کوردستان-ی بەڕێز.
١٩- شاندی سەرکردایەتی بزووتنەوەی دیموکراتی ئاشووری.
٢٠- شاندی حزبی سۆسیالستی دیموکراتی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز سابیر فەقیانی- سکرتێری حزب.
٢١- شاندی حزبی ڕزگاری کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز زەید مەحموود سکرتێری حزب.
٢٢- شاندی دەزگای ڕۆژنامەنووسی برایەتی و خەبات- بەسەرۆکایەتی بەڕێز کاک نەژاد عەزیز سورمێ- بەرپرسی دەزگا.
٢٣- شاندی پارتی برایەتی تورکمانی عێراق- بەسەرۆکایەتی بەڕێز وەلید شەریکە ئەمینداری گشتیی پارت.
٢٤- شاندی پارتی تورکمانی عێراق- بەسەرۆکایەتی بەڕێز د.سیف الدین دامرچی- ئەمینداری گشتیی پارت.
٢٥- شاندی پارتی دیموکراتی تورکمانی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز دلشاد چاوشلی ئەمینداری گشتیی پارت.
٢٦- شاندی پارتی ڕزگاری نەتەوەیی تورکمان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز شێرزاد عوێز ئاغالی سکرتێری گشتیی پارت.
٢٧- شاندی سەرکردایەتی بزووتنەوەی دیموکراتی گەلی کوردستان.
٢٨- شاندی کۆمەڵەی ڕۆشنبیری کلدان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز شابۆ عۆدە عەجایا سەرۆکی کۆمەڵە.
٢٩- شاندی کۆمەڵەی کوردە فەیلیەکان-ی بەڕێز.
٣٠- شاندی بنکەی ڕۆشنبیری فەیلی- بەسەرۆکایەتی بەڕێز شاکر فەیلی سەرۆکی بنکە.
٣١- شاندی لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
٣٢- شاندی کۆڕی زانیاری کوردستان- بەسەرۆکایەتی د.کوردستان موکریانی سکرتێری کۆڕ.
٣٣- شاندی یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز ئیبراهیم ئیسماعیل سکرتێری یەکێتی لاوان.
٣٤- شاندی سەندیکای کیمیاگەرانی کوردستان-ی بەڕێز.
٣٥- شاندی سەندیکای ئەنازیارانی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز ئەندازیار عەبدولڕەحمان عەلی کوردە- نەقیبی سەندیکا.
٣٦- شاندی مەڵبەندی ڕۆشنبیریو هونەری کلدانی- بەسەرۆکایەتی بەڕێز ئەبلحەد ئەفرام ساوا- سەرۆکی مەڵبەند.
٣٧- شاندی سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان-ی بەڕێز.
٣٨- شاندی کۆمەڵەی هونەرو وێژەی کوردی-ی بەڕێز.
٣٩- شاندی مەکتەبی سکرتاریەتی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان-ی بەڕێز.
٤٠- شاندی کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد- بەسەرۆکایەتی بەڕێز محەمەد وانی- سکرتێری کۆمەڵە.
٤١- شاندی بەڕێوەبەرایەتی سینەماو شانۆ- بەسەرۆکایەتی بەڕێز هیوا سوعاد یونس- بەڕێوەبەری گشتی.
٤٢- شاندی لیژنەی ناوچەی مەخمووری پارتی دیموکراتی کوردستان-ی بەڕێز.
٤٣- شاندی دەزگا چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس-ی بەڕێز.
٤٤- شاندی کۆلیژی کشتوکاڵ -بەسەرۆکایەتی بەڕێز د. فەرهاد حەسەن- ڕاگری کۆلێژ.
٤٥- بەڕێز فوئاد سەدیق -بەڕێوەبەری نووسینی گۆڤاری سەنتەری برایەتی.
٤٦- شاندی لقی هەولێری یەکێتی مامۆستایانی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز مامۆستا عەزیز شوان بەرپرسی لق.
٤٧- شاندی کۆمەڵەی کورتە باڵاکانی کوردستان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز دلشاد قادر خۆشناو- سەرۆکی کۆمەڵە.
٤٨- شاندی ناوەندی هەولێری پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان-ی بەڕێز.
٤٩- شاندی لقی هەولێری حزبی دیموکراتی بێت نەهرێن-ی بەڕێز.
٥٠- شاندی لقی هەولێری پارتی برایەتی تورکمان-ی بەڕێز.
٥١- شاندی مەڵبەندی هیوا بۆ فێرکردن و ڕاهێنان-ی بەڕێز.
٥٢- شاندی سەندیکای خاوەن پیشە ئەندازەییەکانی کوردستان-ی بەڕێز.
٥٣- شاندی بەڕێوەبەرایەتی تاپۆی هەولێر- بەسەرۆکایەتی بەڕێز عوسمان یاسین- بەڕێوەبەری گشتی.
٥٤- شاندی کۆمەڵەی خانمانی میللی کوردستان-ی بەڕێز.
٥٥- شاندی بزاڤی ئافرەتانی کوردستان-ی بەڕێز.
٥٦- بەڕێز کاک نامق سوارە -ئەندامی سوپای دوو.
٥٧- بەڕێز مام ڕەفعەت شێروانی.
٥٨- بەڕێز ئیبراهیم کوێخا عەدۆ بندیان.
٥٩- بەڕێز عەبدولڕەحمان بێلاف- قایمەقامی قەزای مەخموور.
٦٠- بەڕێز مەلا بەکر سارمەمی.
٦٢- بەڕێز هادی عەبدولڕەحمان سارمەمی.
٦٣- بەڕێز حاجی حەمەدەمینی میرزا حەمەدی.
٦٤- بەڕێز فارس عەلی ئاغا دزەیی.
٦٥- بەڕێز دکتۆر صدرالدین شمس الدین.
٦٦- بەڕێز مام یابە تەلەخێمی.
٦٧- بەڕێز جەوهەر سارمەمی.
٦٨- بەڕێز بنەماڵەی خوالێخۆشبوو حاجی عەلی گعێتلی.
٦٩- بەڕێزان مام حاجی ئەنوەر گعێتلیو خزمانی گعێتل.
٧٠- بەڕێز شێخ ئیبراهیم کاک مەلا مشاری- بەناوی تەکیەی بەڕێز عەبدول کەریم کاک مەلا مشاری.
٧١- بەڕێزان هونەرمەندان مامۆستا باکووریو کاک نایف شێخانی.
٧٢- هونەرمەندی بەڕێز مامۆستا عەزیز شارۆخی.
٧٣- بەڕێز حاجی کانەبی خەرابەیی.
٧٤- شاندی یانەی وەرزشی تورکمان- بەسەرۆکایەتی بەڕێز شێردڵ تەحسین.
٧٥- شاندی سەرکردایەتی پارتی نیشتمانی ئاشووری بەڕێز.
٧٦- بەڕێز مامۆستا حاجی محی‌الدین- جێگری بەڕێوەبەری گشتی پەروەردەی هەولێر.
٧٧- بەڕێز حەتەم سارمەمیو براکانی.
٧٨- بەڕێز حاجی قادری مەولودی شێروانی.

ئەم بەڕێزانەو کۆمەڵی کەسایەتی بەڕێزو ژمارەیەکی زۆری جەماوەری شاری هەولێرو شارو شارۆچکەکانی تری دەوروبەری هەولێرو هەڤاڵ و دۆست و لایەنگرانی یەکێتیمان YNDK بەم بۆنەیەوە سەردانیمان کردین. لەگەڵ داوای لێبوردن لە هەموو لایەکیان کە ناتوانین ناوی هەر هەموویان بنووسین.

بەناوی سەرکردایەتی یەکێتیمان YNDKەوە سوپاسی هەر هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەین کەچ بەهاتن و سەردانیان بەناردنی پەیامی پیرۆزبایی چ لەناوخۆو چ لەدەرەوە شەشەم ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتیمان YNDKیان پیرۆز کردووە. وێڕای سوپاس و پێزانینمان هیوای سەرکەوتن تەمەن درێژی بۆ هەموو لایەک دەخوازین.

دوو فاکسی پیرۆزبایی

بەڕێزو هێژا کاک ئاکۆ محەممەدو
دەستەی نووسەرانی (میدیا)

سڵاوی نەتەوەییو یەکسانی...

پیرۆزبایی جێژنی نەورۆزی ئێوەم وەرگرت، سوپاستان دەکەم و ئەزیش نەورۆزی ئێوە پیرۆز دەکەم و سەرکەوتنتان بۆ دەخوازم و هیوادارم ساڵی تازە ساڵی ئازادی بێت.

هەروەها خەباتی ڕۆژنامەی (میدیا) پیرۆز دەکەم، کە بەڕاستی مەشخەڵی سەربەخۆیی کوردستانی شان بەشانی ڕۆژنامە سەربەخۆیخوازەکانی تر هەڵگرتووە. هەر بۆیەش لەپێنجەمین ساڵڤگەڕی ڕۆژنامەی (میدیا)دا دەڵێم هەر بژی ڕۆژنامەی میدیاو هەر بژی ڕێبازی ڕۆژنامەی میدیا.

دووبارە جەژن و سەر ساڵتان پیرۆزبێ.

براتان
جەواد مەلا
سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان KNC
لەندەن ٢٣ / ٣ / ٢٠٠١

بەڕێز سەرنووسەرو سەرجەم
ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەر لەڕۆژنامەی (میدیا)

پاش سڵاو حورمەتم:

پێنجەمین ساڵگەردی ڕۆژنامەکەتان ڕۆژنامەی میدیا پیرۆز دەکەم و لەکانگای دڵمەوە دەست خۆشیو داوای سەرکەوتنتان بۆ دەخوازم لەپێناو زیاتر بەجەماوەری بوونی ڕۆژنامەکەتان و پارتە تێکۆشەرەکەتان.. هاتنە مەیدانی (میدیا)و بڵاو بوونەوەی بەناو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواریماندا خۆی لەخۆیدا تەکان دانێك بووە بەپێشکەوتن و بەرز بوونەوەی ئاستی ڕۆشنبیریو فەرهەنگی لەکوردستانی باشوورمان. لەهەمان کاتدا میدیا مینبەر و سەکۆی داکۆکی کردن بووە لەئەزموونی ئێستا کوردستانی باشوور کە پاش ڕاپەڕینە شکۆدارەکەی بەهاری ١٩٩١ هاتە کایەوە بەسەرکردایەتی ئەوێ ڕۆژێ بەرەی کوردستانیو ڕابەرایەتی ڕێزدار جەنابی کاك مسعود بارزانی کە شەرەفی پاراستنی دەستکەوتەکانی ئەم ڕاپەڕینەی پێسپێردراوە..

بۆ من جێگای شانازیە وەکو کوردێك دەست خۆشیو پیرۆزبایی لەڕۆژنامەیەك بکەم کە پڕ بەمانای وشە گوزارشت لەمەسەلە چارەنووس سازەکانی ئێستای ئەزموونەکەمان و زیاتر بەنەتەوەیی کردنی جەماوەری گەل دەکات.. هەقی خۆیەتی لەڕێگای ئێوەی بەڕێزیشەوە پیرۆزبایی لەو پارتە سیاسیەش بکەم کە خاوەنی داهێنانی بیرۆکەی لەدایك بوونی ڕۆژنامەی (میدیا)یە ئەویش یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستانە.. تەمەن درێژو پێشکەوتوو بێ ڕۆژنامەی (میدیا) زمانحاڵی (YNDK)، نەمریش بۆ شەهیدە سەرفرازەکەی میدیا کاکە (سەربەست).

دڵسۆزتان
حاکم تۆفیق ڕواندزی
هوڵەندا ئەمستردام
٢٦ / ئاداری / ٢٠٠١

پرۆفیسۆری ئەتۆمی عێراقی حەمزە خزەیر پ

ئەو تاکە بۆمبایە دژی کێ بەکار بێنین؟ دژی ئەمریکا؟ یان دژی ئیسرائیل؟ یان دژی کێ؟!

وێڕای هەموو هەوڵەکانمان بۆ باوەڕ پێ هێنانی سەدام بەوەی کە بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمی واتە دووچار بوونی عێراق بەلێدانێکی ئەتۆمی ئەوها کە هەموو وڵات دووچاری نەمان دەبنەوە، کەچی ئەو لەوەڵامدا دەیگوت: (ئێمە هیچ ستراتیجێکی ترمان لەپێش نەماوە)، دوایی زۆری نەبرد پەشێمان بووەوە لەو خۆهەڵدانە ناو ئەو ستراتیجە خۆکوژیەوە، لەبری ئەوە نەخشەیەکی تری سەربازی دارشت کە خۆی لەدابەشکردنی چەکی کیمیاییدا دەنواند، وەك پشتێنەیەکی بەرگری لەچواردەوری بەغداداو لە هەموو لایەکەوە.

وە بەبەردەوامی ئەوەی بەگوێچکەماندا دەچرپاند کە: (ئەگەر بەغدا سەلامەت دەربچێ، بەواتە من بەساغ و سەلامەتی دەرباز دەبم).

کاتێ ڕوون بووەوە کە گردوکۆی چەکی سەربازی عێراقی وێران دەکرێ دوای کۆتایی هاتنی جەنگ، حوسێن کامیل پێشنیاری کرد کە کۆمپانیایەکی گچکە لەژێر زەوی دابمەزرێ بۆ پاراستنی بەرنامەی ئەتۆمی لەچاودێری وڵاتان، سەدام فەرمانی‌دا کە تییە پسپۆڕە کارکەرەکانی لەگەڵ من دا، دابەش بکرێن بەسەر ئەو کۆمپانیایانەدا بۆ دڵنیایی دەرباز بوونیان لەجەنگ لەپێناوی دەست پێکردنەوەی لێکۆڵینەوە ئەتۆمیەکان لەدوای جەنگ.

ئیتر لە ١٩٩٤ دوای ٣ ساڵ کۆتایی هاتنی جەنگ، عێراقم بەجێهێشت، بە بۆچوونی من ئەگەر ئەمڕۆ سەدام حوسێن هێندێکی تەواوی لە(بلیتنیوم یان یۆرانیوم)ی تیشك دار دەست بکەوێت، ئەوا دەتوانێ لەماوەی تەنها مانگێکدا بۆمبای ئەتۆمی دروست بکات.

لەگۆڤاری (المجلة) ژمارە (١٠٨٢) لە ١١/١١/٢٠٠٠ وەرگێڕاوە.

پەیامی پیرۆزبایی حزب و کەسایەتییە پ

بەبۆنەی شەشەمین ساڵیادی دامەزراندنی (یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان) بەناوی مەکتەبی سیاسیو سەرکردایەتیو سەرجەم هاوڕێبازانی (کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد) جوانترین پیرۆزبایی ئاراستەی بەڕێز سکرتێری گشتیو ئێوەی ئازیزو گشت ئەندامان ودۆست و لایەنگرانتان دەکەین و هەر بەو بۆنەیەوە پشگیریو لایەنگیری برایانەی خۆمان دووپات دەکەینەوە کە هەمیشە خۆمان بەهاوسەنگەری ڕاستەقینەو هاوڕێبازی پیرۆزی نەتەوەیی ڕەسەن دەزانین..

بەڕێزان.. ئەو ئاهەنگەتان کە هاوکاتە لەگەڵ ئەو یادو بیرەوەریانەی کارەسات و مەرگەساتی تراژیدیانەی کە دووچاری نەتەوەکەمان هاتووە و هەروەها تێکەڵە بە یادو سەرکەوتنە مەزنەکان و مزگێنی بەخش و دڵ خۆشکەرو لەپاك کردنەوەی تەواوی کوردستان لەداگیرکەران و ڕژێمی بەعسی فاشست کە ئەو بارودۆخەی لەقۆناغی ئەمڕۆمان زیاتر داوامان لێ دەکات هەنگاو بنێین بەرەو ئازادیو سەربەخۆییو یەکگرتنەوەی گەل و نیشتمان.. دووبارە وێڕای پیرۆزباییمان ئومێدەوارین هێزو توانامان بۆ بەدیهێنانی مافی نەتەوایەتیمان لەسەربەخۆییو ئازادیو یەکسانی کوردو کوردستان..

هەر بژین بۆ خەباتی کوردایەتیو نەتەوایەتی.
شەکاوە بێت ئاڵای بەرزو پیرۆزی کوردستان.
سڵاو لەو یادە شکۆدارە

م.س / کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد
کوردستان-هەولێر- ٢٠ی ئادار ٢٠٠١

سوپاس بۆ هەموو لایەك

هەر بەبۆنەی جەژنی نەورۆزو شەشەم ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتیمان YNDKەوە کۆمەڵێ پەیامی پیرۆزبایی‌تر گەیشتوونەتە سەرکردایەتی یەکێتیمان YNDK وێڕای سوپاس و ڕێزو پێزانینمان بۆ هەموو لایەك، وە لەبەر کەمی دەرفەتی بڵاوکردنەوە لێرەدا تەنها ئاماژە بەناوی ئەو بەڕێزو لایەنانە دەکەین، کە ئەم بەڕێزانەن:

١- بەڕێز یەدوڵڵا کەریم -وەزیری هەرێم.
٢- بەڕێز شێخ ئەحمەد کەریم- لەکۆمیتەی کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان شاری هەولێر.
٣- بەڕێز عەزیز شوان -سەرۆکی لقی هەولێری یەکێتی مامۆستایانی کوردستان.
٤- بەڕێز ناوەندی هەولێر-ی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان.
٥- بەڕێز لقی دووی هەولێری پارتی برایەتی تورکمان.
٦- بەڕێز عیرفان عەبدولڕەحمان -بەڕێوەبەری گشتیی ئوتێلی چوارچرا.
٧- بەڕێز لقی هەولێری یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان.
٨- بەڕێز سکرتاریەتی یەکێتی قوتابیان و لاوانی گەلی تورکمان.
٩- بەڕێز هاشم داودی -بەرپرسی ڕاگەیاندنی دەزگای شەهید.
١٠- بەڕێز بێستون کوێخا ئەحمەد سیان لەجیاتی عەشیرەتی سیان.
١١- بەڕێز بزافی ڕۆشنبیرانی نوێخواز.

چەند سەرنجێکی سەرپێیی دەربارەی میدیاو زمان پ

پێرار دەیان جار مەدیاتیڤی فرۆکەیەکی دوژمنی نیشان دا کە دەخرێتە خوارەوە. ئەمە بۆ هەر کوردێکی بەناموس هەواڵێکی خۆش بوو، بەڵام لەپڕ، گەرێللەیەکی سەری چیا هاوار دەکا: (دوشتە)، من لەوە دڵنیام کە هێندەی موویەك زیان بەخەباتی هاوبەشی پرۆلیتاری کوردو تورك نەدەگەیشت، ئەگەر ئەو گەریللایە لەباتی (دوشتە) بیگوتایە: (کەوت)! ئەمە شتێکی بچووکە، بەڵام مانایەکی گەورەی هەیە، ئەوە دەگەیەنێ، کە تورکی زمانی گەرێلا و شاخوداخ و شۆڕشیشە!.

یاچەند جارێك هەمان تەلەفزیۆن کچێکی ئەڵمانی نیشان دا کە دواتر، هەزار حەیف و مخابن، لەشەڕدا تورك بەدیلیان گرت، لەدانیشتنێکدا، داوا لەکچەکە دەکرێ گۆرانییەك بڵێ، ئەویش ناکاتە نامەردی، بە تورکی تێهەڵدەکا. هەڵبەتە، ئەم کچە فیداکارە هیچ گوناهێکی نییە. ئەو بەو نیازە زێدو مەفتەنی خۆی جێهێشتووەو ڕووی لەو شاخوداخانە کردووە، تا بەرگری لەخاك و چاندو زمانی بەڵەنگازترین نەتەوەی سەر ڕووی زەوی بکا. گوناه گوناهی ئەوانەیە، کە لەو شاخوداخانە لەباتی زمانی مەلای جزیریو حەزرەتی خانی، فێری تورکییان کردووە. بۆچی نا؟ زمانی ڕەسمیی هەموو کۆڕو کۆبوونەوەو کۆنگرەکانی حیزبەکانی باکوور، هەروا زمانی ڕۆژنامەی بارەگاکانیان، تەنیا تورکییە. تاکە ڕۆژنامەی کوردان لەئەوروپا (ئۆزگور پۆلیتیکا) هەر بەو زمانەیە، لە بەجەماوەرترین مینبەردا، کە تەلەفزیۆنە، تورکی وەك زمانی ڕەسمی تەماشا دەکرێ، زۆربەی بابەتە گەرمەکانی سیاسەت هەر بە تورکییە. زۆربەی ئێواران لەگۆشەی دەستەڕاستی سەرەوەی ئێکرانی تەلەفزیۆن دەنووسرێ: (canli)و ئیتر ئەو ئێوارەیە کەس بەکوردی متەق ناکا. وای لێهاتووە زمانی کوردی تەنیا لەگەڵ تونبووردا بۆ لێلێو لۆلۆ بەکار دێ!

ئاساییکردنی زمانی داگیرکەر و شیرین کردنی لەبەر گوێی ئینسانی کورد بەئاشکرا پیادە دەکرێ.

کورد لەڕادەبەدەر پێبەندی سەرۆکەکانی خۆیەتی، هەر زمانێکیش سەرۆکەکانی قسەی پێبکەن جۆرە پیرۆزییەك وەردەگریو لەبەر گوێ شیرین دەبێ. مخابن نییە سەرۆکی هەدەپ، هێژا تۆران دەمیر، لەڕۆژێکی وەك نەورۆزدا، بۆ دەیان هەزار کوردو لەبەر چاوی نوێنەرانی پەرلەمانی ئەوروپایی بەزمانی تورکی قسە دەکا؟ ئیدی چۆن ئەجاوید نەڵێ کورد و تورك وەك گۆشت و هێسك یەکتریان گرتووە؟

* * * * *

ترسناکترین کار کە مەدیاتیڤی دەستی داوەتێ تێکەڵکردنی کوردیو تورکییە لەیەك بەرنامەدا، واتە زۆرجار بەرنامەیەك بە کوردییەو لەپڕ تورکیی تێهەڵکێش دەکرێ، بەتایبەتیش بەرنامەی (سێلا سۆر)و (نێرین)و (ڕۆناهی).

ئەمە لەسەرتاسەری دنیادا، لەهیچ تەلەفزیۆنێك ڕوو نادا. ئەگەر ڕووش بدا، ئەوا یەکسەر موداخەلە تەرجەمە دەکرێ، چونکە هەر کەسێك زمانی خۆی بەسەربەخۆ دابنێ، دەبێ هەمیشە ئەو ستاتۆسە بپارێزێ. هیچ بێڵە ڕووسێك نییە زمانی ڕووسی لەزمانی خۆی چێتر نەزانێ. بەڵام ئیمکان نییە کەسێك لەبەرنامەیەکی بێڵە ڕووسیدا بەزمانی ڕووسی بپەیڤێ. ئەگەر خوا نەکا یەکێك شتێکی وای کرد ئەوا یەکسەر دەمکوت دەکرێ یا قسەکانی تەرجومە دەکرێن. بەمە گەلی بێڵەڕووس ستاتۆسی زمانی خۆی، وەك زمانێکی ڕەسمیو سەربەخۆ، دەپارێزێ. دەبێ ئەوەش بزانین کە ئەو دووزمانە زۆر لێك نێزیکن و ڕووس و بێڵەڕووس بەئاسانی تێك دەگەن. بۆ کورد خەتەرەکە گەورەتریشە، چونکە تورك حاشا لەبوونی دەکا. پێش هەموو شتێك لەبەر ئەوەی وا دەزانێ هەر کوردێك تورکی دەزانێو پێویستی بەزمانێکی تر نییە!

کەسێك کوردی نەزانێ بۆچی دێتە بەرنامەیەکی کوردی، یا پەیوەندی پێوە دەکا، هەر بۆ ئیهانەکردنی زمانی کوردی؟ کە دەشیەوێ بەتورکی قسە بکا، بۆچی دەبێ بەرنامەوان بێ سێودوو بڵێ: (بویرن ئەفەندم). کە ئەمەشی گوت، بۆچی تورکییەکە بۆ سەر زمانی کوردی وەرناگێڕێ؟! بۆچی ئەو هەقیقەتە لەبیر دەکا کە کوردیو تورکی دوو زمانی جوودان؟ بۆچی ئەوە لەبیر خۆی دەباتەوە کە کوردی سێ‌پارچەی کوردستان (باشوورو ڕۆژهەڵات و باکووری ڕۆژئاوا) هێشتا دووری مەدەنییەتن و تورکی نازانن؟

لەناو هۆیەکانی ڕاگەیاندندا تەلەفزیۆن گرنگترینە، نەخاسمە تەلەفزیۆنێکی سەتەلایت. هیچ ڕۆژنامەیەکی کوردی لەپێنج هەزار خوێنەر زێتری نییە، بەڵام تەلەفزیۆنێکی سەتەلایەتی وەکوو مەدیاتیڤی، ملوێنان بینەری هەیەو خەڵکێکی زۆر لەبەری دادەنیشن و ئادگاری خۆیانی تێدا دەبینن، هەر لەبەر ئەوەش جێی بایەخێکی تایبەتە. هەنگاوی یەکەم هەمیشە زەحمەتترینە. مەدتیڤی یەکەم هەنگاو بوو. هەر ئەویش بووە سەر مەشق بۆ دەستە خوشکەکانی تری (کوردستان تیڤیو کوردسات و میسۆپۆتامیا). هەرکەسێك ویژدانی هەبێ ناتوانێ بایەخی دەستپێشکەریی کارمەندانی ئەو دەسگایە ڕەچاو نەکا، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا، بەتایبەتی لەبواری زماندا، زۆری لێ‌داوا دەکرێ.

مەدیاتیڤی بارەگاکەی لەدڵی ئەوروپایە. ئەوروپاش لەهەموو شارو گوندێکی کوردستانەوە کوردی تێڕژاوە، هیچ شارو شارۆچکەیەك نییە، نوێنەری هەموو دیالێکتەکانی تێدا نەبێ، بۆیێ، میدیاتیڤی دەتوانێ ببێتە دەسگایەکی کاریگەری بڵاوکردنەوەو ڕسکاندن و بەستاندارت کردنی زمانی کوردی، دەتوانێ دیالێکتەکانی کوردی بکاتە ژێدەرێکی بێبنی زمانی ستاندارت و بەتێکەڵکردنی دیالێکتەکان هەزاران وشە لەپرێسکەی دەڤەرێکەوە دەربێنێو بیانخاتە ناو گەنجینەی زمانی نەتەوە؛ دەتوانێ هەموو بەرنامەکانی بەهەردوو دیالێکتی سەرەکیی خەڵکی کوردستان، بەتێکەڵی بڵاوبکاتەوە، نەك بمانکاتە چەند میللەتۆکەیێکی جیاجیا (سۆرانی، کرمانج، زازا . هتد). ئەم مەسەلەیە ئەگەر بەزوویی چارەسەری نەکرێ، ئەوا کارێکی زۆر نێگەتیڤ دەکاتە سەر دۆزی نەتەوەییمان و لەڕووی سایکۆلۆژییەوە کورد ئامادە دەکا بۆ لێك ترازان، لەدەنگ و باس و بەرنامەکانی تردا، نابێ دیالێکتەکان لێك هاوێر بکرێن و کە سایەتییەکی سەربەخۆ بدرێتە هەر یەکێکیان بۆ نموونە، کفرەو کفری موتڵەق دەنگوباس جارێك بەسۆرانی بێو جارێك بەکرمانجی. هیوادارم مەدیاتیڤیش لەبەرنامەکانی خۆیدا، وەك (کوردستان تیڤی)و (دەنگی ئەمەریکا) هەردوو دیالێکتی سەرەکی زمانی کوردی وەستایانەو هۆشیارانە ئاوێتە بکا. مەسەلەی بەڕێوەبردنی بەرنامە بەهەردوو دیالێکتی سەرەکی (کرمانجیو سۆرانی)و تێکەڵکردنیان زۆر گەرم و ئەکتوێڵە، موتوربەکردنی لێکسیکی هەر یەکێکیان بەویترو لێك نێزیکخستنەوەی هێدییان تا زوو دەستیان پێ‌بکریو هەر درەنگە.

مخابن، لەدامودەسگا ڕەسمییەکانی ئەوروپا، دیالێکتەکانی زمانی کوردی (بەکردەوە) وەك زمانی سەربەخۆ دانوستانیان لەگەڵدا دەکرێ. کورد خۆی دەورێکی باڵای بینیوە لەخولقاندنی ئەم کارەساتە نەتەوەییەدا. ئەگەر مێدیای کوردان لەم ڕووەوە هوشیار نەبێ، ئەوا، وەك پێشتریش گوتم، لەداهاتوویەکی نێزیکدا، لەمیللەتێکەوە دەبین بەچەند میللەتۆکەیەك بێگومان ئەوەی لەسەرەوە گوترا گۆرانیو فۆلکلۆرو هونەرە میللییەکان ناگرێتەوە.

من ئەوەندە لەسەر مەسەلەی زمان ڕۆیشتم، چونکە بەکلیلی کولتووررو ڕەنگدانەوەی کەسایەتیی مرۆڤی دەزانم. چونکە دەزانم. کورد لەزمان بەولاوە، هیچ نیشانەیەکی نەتەوەیی وای نەماوە کە لەداگیرکەرانی جودا بکاتەوە. ناکرێ بیر لەوە نەکەینەوە، بۆچی ئەوەی لەماوەی دووهەزار و پێنجسەد ساڵدا لەگەڵ جوولەکەدا نەکرا، بەحەفتاو پێنج ساڵ لەباکووری کوردستان لەگەڵ ئێمەدا کرا. جوولەکە هەزاران ساڵ، وەك ئاردی بن درکیان بەسەر هاتبوو، بەدنیادا بڵاوببوونەوە، بەڵام زمان و کولتووری خۆیان پاراست، کەچی ئێمە لەسەر خاکی بابوکالان بەحەفتاو پێنج ساڵ زمانی خۆمان لەبیر دەکەین. ئەگەر لەبیریشی نەکەین ئەوا هەتکی کەین.

ئومێدەواریشم کەس وانەزانێ، من لەسەرەتای سەدەی بیستویەکەمدا دژی زمانی تورکی یا هەر زمانێکی تری بێگانەم، بەپێچەوانە، ئاشقی هەر زمانێکم کە لەسەر هەر بستێکی ئەم زەوییە چوار کەس پێی بدوێن، بەڵام بەمەرجێ ئازاد بم لەهەڵبژاردندا... بەئاگرو ئاسن بەسەرمدا نەسەپێ، بەزۆر نەکرێ بەجێگری زمانی زگماکم، بە ئاواتیشم، ڕۆژێك دابێ، لەکوردستانێکی ئازادو سەربەخۆدا زمانی کوردی ببێتە زمانی ڕەسمیی دەوڵەت، لەکۆلێژەکانی ئەدەبییات و زمانانی بیانیدا، هەزاران کچ و کوڕی کورد فێری زمانی بێشکچیو جەواهیریو حافز بن.

ژێدەرەکان :-

١- سەڤێتسکیی ئینچیکلۆپیدچێسکیی سلەڤەر، مۆسکۆ، ١٩٨٥، ل٥٢٢ (بەزمانی ڕووسی).
٢- هەمان سەرچاوە.
٣- نەسیلێنییێ میرە، مۆسکۆ، ١٩٨٩، خشتەی نمرە٣، ل١٠ (بەزمانی ڕووسی).
٤- سەڤێتسکیی ئینچیکلۆپیدیچێسکیی سلەڤەر، مۆسکۆ، ١٩٨٥، ل٦٨٨ (بەزمانی ڕووسی).
٥- نەسێلێنیی میرە، مۆسکۆ، ١٩٨٩، خشتەی نمرە٤، ل٤٣١ (بەزمانی ڕووسی).
٦- بێگومان داگیرکەران ڕەنگە هاوکات هەموو هۆیەکانی سەرەوە بەکار بێنن، بەڵام لەقۆناغێکی دیارکراودا، زێتر جەخت لەسەر یەکێکیان دەکەن.
٧- کوردستان تیٚ ڤیٚ، ئێوارەی ڕۆژی ١٢/٥/٢٠٠٠.
٨- کوردستان تیٚ ڤیٚ، ئێوارەی ڕۆژی ١٩/٥/٢٠٠٠.
٩- کوردستان تیٚ ڤیٚ، ئێوارەی ڕۆژی ٢٣/٤/٢٠٠٠.
١٠- ڕاستە، زمانی ستاندارت هێشتا بەتەواوی نەچەسپاوە، بەڵام بەشی زۆری نۆرمەکانی دیارن و خۆڵێ لێ لادانیان مانای نەزانینیانە.
١١- کەناڵی ئاسمانی (کوردستان تیٚ ڤیٚ)، ئێوارەی ڕۆژی ٢٦/٥/٢٠٠٠.
١٢- Ismail Bêşkçi, cend gotn li ser ronakbirên kurd, weşanên. 1992, L86
١٣- ئەحمەدی خانی، مەم وزین، ئیتالیا، ١٩٨٩، ل٢٤.
١٤- هەمان سەرچاوە، ل٢٥.
١٥- دیوانی نالی، بەغدا، ١٩٧٦، ل١٠٧.
١٦- دیوانی حاجی قادری کۆیی، بەغدا، ١٩٨٦، ل٢٤٠.
١٧- هەمان سەرچاوە، ل٢٤٦.
١٨- دیوانی پیرەمێردی نەمر، بەغدا، ١٩٧٠، ل٦١.
١٩- Ismail Bêşkçi, cend gotn li ser ronakbiren kurd, weşanên, 1992
٢٠- هەمان سەرچاوە، ل٧٤-٧٥.
٢١- هەمان سەرچاوە، ل٢٥-٢٦.
٢٢- Hîwa, hejamar5, 20 gulan 2000 (پاشکۆی ئۆزگور پۆلیتیکا).
٢٣- دیوانی مەلای جزیری، تەهران، ١٣٦١ی ئێرانی، ل٢٤١.
٢٤- هەمان سەرچاوە، ل٢٦٩.
٢٥- Hîwa, hejamar5, 20 gulan 2000 (پاشکۆی ئۆزگور پولیتیکا).
٢٦- هەمان سەرچاوە.